

Räkäkiekkoa vai marttakerhomaista puuhastelua?

Sukupuolirollit suomalaisessa Jääkiekkolehdessä 1993–2003.

Anniina Iire

Pro gradu -tutkielma

Filosofian maisteri, kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Filosofian maisteri, kulttuurihistoria

Anniina Iire

Räkäkiekkoa vai marttakerhomaista puuhastelua? Sukupuoliroolit *Jääkiekkolehdessä* 1993–2003.

Sivumäärät: 51

Jääkiekko on tällä hetkellä Suomen suosituin ja kulttuurisesti merkittävin urheilulaji. Se on kuitenkin myös laji, jonka juuret ovat vahvasti sidoksissa maskuliinisiin ihanteisiin. Tarkastelen tässä tutkielmassa, kuinka suomalainen *Jääkiekkolehti* (1993–2021) esitti ja oli mukana rakentamassa sukupuoliin liitettyjä rooleja vuosina 1993–2003. Keskityn erityisesti lehdistä löytyviin haastatteluihin, joita olen tarkastellut lähiluvun keinoin. Tutkielmassani hyödynnetään kahta keskeistä käsitettä. Näistä ensimmäinen, hegemoninen maskuliinisuus, on R. W. Connellin 1980-luvulla Australiassa kehittämä käsite, joka pyrki kuvaamaan niitä toiminnan tapoja, jotka mahdollistivat miesten vahvemman yhteiskunnallisen aseman ja naisten alistumisen jatkumon. Toinen paljon hyödyntämäni käsite on hypermaskuliinisuus, joka esiintyy esimerkiksi ruotsalaistutkija Daniel Alsarven useissa jääkiekon ja maskuliinisuuden suhdetta käsittelevissä artikkeleissa. Hypermaskuliinisuudella tarkoitetaan maskuliinisuuden ilmentymää, jossa on läsnä useita eri kulloinkin vallalla olevan hegemonisen maskuliinisuuskuvan piirteitä. Jääkiekon kontekstissa tällä tarkoitetaan esimerkiksi aggressiivisuutta, kovuutta, sisua ja voitontahtoa.

Tutkielmassani havaitsin *Jääkiekkolehden* rakentavan jääkiekon maskuliinisuudesta kuvaa, joka korosti perinteisimpiä maskuliinisuuden osa-alueita. Kuitenkin jääkiekkoilevan miehen rooliin sisäistettiin 1990-luvun aikana myös perheellisen miehen ja välittävän vanhemman rooli. Aggressiivisuutta pidettiin kyvykkään pelaajan ominaisuutena, eikä sääntöjen ulkopuolelle menevää väkivaltaisuuksiaan juuri tarkasteltu kriittisesti. Väkivaltaisuuksia alettiin korostaa lehdessä enemmän 2000-luvulta eteenpäin. Miesten kiekko dominoi lehden palstatilaa, eikä lajin media-arvo tuntunut vaihtelevan kansainvälisen urheilumenestyksen mukaan.

Naisjääkiekkoilijoiden suhteen *Jääkiekkolehden* raportointi muuttui neutraalimman urheilujournalismin suuntaan 2000-luvulla, mutta samalla naisten pelaaman kiekon saama palstatila väheni. Naisten kiekon huomioimisen määrä *Jääkiekkolehdessä* on suoraan yhteydessä erityisesti edustusjoukkueen saavuttamaan kansainväliseen menestykseen. Kiekkoilevien naisten lisäksi lehdessä oli paljon juttuja muista jääkiekon parissa tavalla tai toisella mukana olevista naisista. Heitä lehti kuvasi pääsääntöisesti miesten tukitoimijoina, joiden rooli oli hoitaa lasten kasvatusta ja kodin askareita.

Avainsanat: Jääkiekko, sukupuoliroolit, maskuliinisuus, urheilujournalismi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset	4
1.2	Alkuperäisaineisto ja lyhyt katsaus Suomi-kiekon historiaan	5
1.3	Käsitteet, teoria ja tutkimuskentän kartoitus	9
2	Suomalainen jääkiekkokulttuuri ja sen sukupuolittuneisuus	13
2.1	”Ihanaa Leijonat, ihanaa” – jääkiekkokulttuurin kehitys ja ominaispiirteet Suomessa	13
2.2	”Pian pelataan varmaan hameet päällä” – naisten ja miesten roolit urheilussa ja jääkiekkokulttuurissa	19
3	Tappelevat miehet ja kotia hoitavat naiset – katsaus sukupuolirooleihin jääkiekkoväkivallan ja kodin piirin kautta	28
3.1	”Ei se tarkoitus oo ketään vetää siellä turpaan” – aggressiivisuus ja väkivalta jääkiekossa	28
3.2	”Sihteeri, taloudenpitäjä, suunnittelija, ruuanlaittaja ja vielä siivojakin” – Sukupuoliroolit kotona ja työelämässä	35
4	Loppuluku	45
	Lähteet	50
	Alkuperäislähteet	50
	Sanomalehtien verkkoartikkelit ja muut internetlähteet	50
	Tutkimuskirjallisuus	51

1 Johdanto

1.1 Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

On toukokuu, ja ilmassa on juhlan tuntua. Jääkiekon MM-kisat pelataan taas ja Suomi on finaalissa. Osa kiekkokansasta matkustaa tarpeen vaatiessa kauaskin kannustamaan Leijonat voittoon, osa taas rakentaa kotiinsa varteenotettavan kiekkokatsomon. Kiekkjoukkueen tähdet ovat esillä mainoksissa ja kampanjoissa ympäri vuoden, mutta heidän roolinsa kasvaa erityisesti arvokisamenestyksen myötä. Jääkiekkoon upotetaan valtavat summat rahaa aina markkinointibudjeteista jäähallien ylläpitoon ja pelaajien palkkoihin. Jos odotettu kulta Suomelle saadaan, kaupunkien keskustat täyttyvät musiikkia huudattavista autoista, juhlivista ihmisistä ja yleisestä ilottelusta. Osalle kansasta tämä on vain kiekkujuhlaputken jatkoa, sillä kuukautta aikaisemmin jossain päin Suomea on juhlittu SM-liigan voittoa. Jääkiekko on esillä kaikkialla. Sitä ei pääse pakoon, vaikka haluaisi.

Samoihin aikoihin toisaalla pelataan yhtä lailla korkeimman edustustason jääkiekkoa, jonka katsojaluvut eivät ylitä ennätyksiä ja liput ovat harvoin loppuunmyytyjä. Pelaajat joutuvat hoitamaan markkinointiaan osittain itse ja keräämään varoja varusteisiin ja kisareissuihin. Kaikki eivät pysty elättämään itseään ainoastaan urheilijoina ja jopa pelin säännöt muuttuvat, kun nämä pelaajat luistelevat jäähallien jäille. Kyse on naisten pelaamasta jääkiekosta. Erot suhtautumisessa ja asenteissa ovat olleet osa jääkiekosta raportointia mediassa aina siitä asti, kun naiset alkoivat pelata jääkiekkoa.¹ Lajina jääkiekko on yksi niistä lukuisista urheilulajeista, jotka liitetään edelleen mielikuvissa kiinteästi mieheyteen ja maskuliinisuuteen. Jääkiekko nähdään jopa hypermaskuliinisena lajina, jonka luonnollisina osina pidetään niin aggressiivisuutta, riskien ottamista kuin pelaajien runsaita loukkaantumisiakin.² Myös miesjääkiekkoilijoiden seksuaalinen suuntautuminen, sen ollessa mitään muuta kuin hetero, on ollut pitkään lähes tabu, eikä tilanne näytä erityisen lupaavalta vieläkään.

Tässä tutkielmassa tarkastelen sitä, miten nämä jääkiekon sukupuolirooleihin liittyvät käsitykset näkyivät suomalaisessa *Jääkiekkolehdessä* vuosina 1993–2003 ja miten lehden artikkelit olivat mukana rakentamassa ja muokkaamassa näitä käsityksiä. Käsittelen myös sitä, millaisena jääkiekon osittain aggressiivinen luonne näyttäytyy lehden artikkeleissa ja

¹ Leinonen 2015, 181–209.

² Ronkainen & Ryba 2017, 923–928; Tjøndal 2016, 55–68.

suhtaudutaanko asiaan eri tavoin eri sukupuolten kohdalla. Näiden pääkysymysten lisäksi pyrin myös selvittämään, miten lehdessä nähdään sukupuolet jääkiekkokokontekstin ulkopuolella, esimerkiksi työelämässä. Tärkeää on myös tarkastella sitä, tapahtuuko lehden välittämässä ideoissa jonkinlaista muutosta tutkielman aikarajauksen sisällä. Tämä tutkielman kattaa 10 vuoden ajanjakson *Jääkiekkolehden* olemassaolon alusta vuoteen 2003 asti. Valitsin näin siksi, että lehti toimi vuoteen 1997 asti Jääkiekkoliiton virallisena lehtenä, jonka kaikki Jääkiekkoliiton lisenssimaksua maksavat pelaajat saivat automaattisesti. Aikarajaukseni tarjoaa minulle laajan kuvan sekä siitä, miten *Jääkiekkolehdessä* kirjoitettiin sen ollessa Jääkiekkoliiton virallinen lehti, että sen jälkeen. Ajallisesti 2000-luvun vaihde pitää sisällään myös yhteiskunnallisia ja asenteellisia muutoksia, ja tällainen aikahaarukka tutkielmassani mahdollistaa näiden muutosten tarkastelun *Jääkiekkolehden* kontekstissa.

Tutkielma rakentuu niin, että käsittelen kaikkia aiheitani sekä naisten että miesten näkökulmasta samoissa alaluvuissa. Vaikka jako erillisiin naisia ja miehiä käsitteleviin lukuihin olisikin osuvasti kuvannut sitä *Jääkiekkolehden* toimittajien, lukijoiden ja haastattelijoiden mentaalista ilmapiiriä, jossa he tuohon aikaan elivät, päädyin lopulta jakamaan tutkielmani teemojen perusteella. Temaattisen käsittelyn myötä pystyn paremmin tuomaan esiin niitä linkkejä ja vuorovaikutuksia, joita nais- ja mieskuvien välillä luonnollisesti esiintyy. *Jääkiekkolehti* ei myöskään, ainakaan tarkastelemani aikakauden puitteissa, tunnista muunsukupuolisia tai trans-ihmisiä. Tämä tietysti jo itsessään kertoo siitä, millaisena lehti näkee sukupuolet: niitä on vain kaksi ja ne ovat staattisia, ajassa muuttumattomia.

1.2 Alkuperäisaineisto ja lyhyt katsaus Suomi-kiekon historiaan

Jääkiekkolehteä julkaistiin vuodesta 1993 aina vuoteen 2021. Parhaimmillaan lehdellä oli noin 75 000 vakituista tilaajaa ja 200 000 lukijaa, mutta vuonna 2021 lukijamäärä oli romahtanut vain noin 7 000 lukijaan ja lehti täytyi lakkauttaa. Kuten jo aiemmin mainittu, lehti toimi heti perustamisestaan alkaen Jääkiekkoliiton virallisena julkaisuna. Tämän erityisaseman se joutui kuitenkin luovuttamaan *Kiekkolehdelle* vuoden 1997 MM-kotikisojen jälkeen. Lehden toimituksessa oltiin huolissaan lukijoiden katoamisesta lisenssilehden aseman menetyksen myötä, mutta lehden suosio jatkoi kuitenkin pitkään vankkana. *Jääkiekkolehti* lanseerasi paljon uusia juttumuotoja ja juttujen tuottamisen keinoja suomalaisen

urheilujournalismin kentälle. Näistä tärkeimpinä lehden pitkän linjan toimittajat pitivät kattosalamakuvia sekä pelianalyysien ja kausiennakoiden systemaattista hyödyntämistä.³

Kokonaisuudessaan *Jääkiekkolehteä* julkaistiin yhteensä 284 kappaletta.⁴ Lehteä julkaistiin välillä kuukausittain, välillä kymmenen kertaa vuodessa. Ari Mennander, *Jääkiekkolehden* ensimmäinen päätoimittaja, ei pidä itsestäänselvyytenä sitä, että yksikään kustantamo oli tuohon aikaan valmis painamaan neliväristä jääkiekon aikakauslehteä. Kustannussopimus solmittiin lopulta sarjakuvistaan tunnetun Semic Oy:n kanssa.⁵ On tärkeää huomata myös se, että lehden näytenuumerossa, joka julkaistiin huhtikuussa 1993, lehden toimituksen henkilöitä kuvataan nimenomaan ”kokeneiksi ja päteviksi jääkiekkohenkilöiksi”, ei päteviksi toimittajiksi.⁶ Lehden rakenne vaihteli paljonkin riippuen siitä, missä vaiheessa jääkiekkokautta kulloinkin menttiin, mutta siinä oli lähes aina jonkinlaisia tilastoja joko pelaajista tai joukkueista, pelaajien, valmentajien ja muiden lajiliitännäisten ihmisten haastatteluja, ristikoita, kilpailuja ja tietenkin ilmoituksia ja mainontaa.

Keskityn tässä tutkielmassa erityisesti *Jääkiekkolehdestä* löytyviin haastatteluihin, sillä erilaiset tilastot tai taulukot eivät suoraan kerro lehdessä esiintyneistä sukupuolikäsityksistä juuri mitään. Epäsuorasti näin voi tietenkin olla; laskennallisesti tarkastelemalla miesten jääkiekkoa koskevien tilastojen määrä saa naisia koskevat vastaavat tilastot vaikuttamaan lähes olemattomilta. Hyödynnän tutkielmassani myös lehdistä löytyviä yleisönosastokirjoituksia ja muita mielipidepalstoja. Käytännön tutkimustyön suoritin luomalla ensin yleiskatsauksen jokaisen lehden sisältöön, jonka jälkeen valitsin tarkempaan lähilukuun aiheeni kannalta hedelmälliseltä vaikuttavat tekstit. Minulla ei tutkielmaa tehdessäni ole ollut mahdollisuutta perehtyä aivan jokaiseen aikarajauksen sisällä julkaistuun numeroon, sillä niitä ei ollut saatavilla yliopiston kirjastossa. Tämä on voinut johtaa siihen, että jokin aiheelleni relevantti artikkeli on jäänyt täysin huomiotta. Puuttuvia numeroita on kaikkien käsittelemieni vuosien ajalta yhteensä kahdeksan, joten en usko näiden aukkojen vaikuttavan tekemiini laajempiin johtopäätöksiin.

Jääkiekko on suomalaisille kansallisylypeyden aihe, maan ehdoton kuningaslaji, vaikkei se virallisen kansallislajin titteliä kannakaan. Näin ei kuitenkaan ole ollut aina. Ensimmäisen kerran jääkiekko esiteltiin Suomessa 1899, mutta todellisuudessa se alkoi saada huomiota

³ Mika Moilanen, Jättiläisen kuolema, *Helsingin Sanomat* 9.12.2021.

⁴ Mika Moilanen, Jättiläisen kuolema, *Helsingin Sanomat* 9.12.2021.

⁵ Mika Moilanen, Jättiläisen kuolema, *Helsingin Sanomat* 9.12.2021.

⁶ *Jääkiekkolehti*, näytenuumero, huhtikuu 1993.

vasta 1920-luvun puolivälissä. Uuden maahan rantautuneen lajin hallinnasta kamppailivat Suomen Palloliitto ja Suomen Luistinliitto, jotka yrittivät jopa järjestää kaksi erillistä SM-liigaa. Jääkiekon oma lajiliitto perustettiin lopulta tammikuussa 1929.⁷ Lajin leviäminen ei kuitenkaan meinannut vieläkään ottaa tuulta alleen; rahapula, lajiin liitetyt ennakkoluulot sekä kilpailevan lajin (jääpallon) vankka suosio hidastivat osaltaan jääkiekon aseman vakiintumista.⁸

Suomen sotien jälkeen Jääkiekkoliitto huomasi lajin sopivan erityisen hyvin maan henkiseen ilmapiiriin ja uusia aluevaltauksia tehtiin jatkuvasti, usein suurten yritysten tuella. 1960-luvulla jääkiekko oli mennyt vauhdilla ohi jääpallosta niin pelaajamäärissä, katsojaluvuissa kuin näkyvyydessäkin.⁹ Vuonna 1965 Suomi sai järjestettäväkseen MM-kisat, jotka olivat merkittävä askel lajin siirtämisessä maan suurten urheilumuotojen joukkoon.¹⁰ Seuraavan vuosikymmenen aikana lajin suosio kasvoi entisestään, kun sitä päästiin pelaamaan enenevässä määrin sisätiloihin jäähallien alkaessa nousta eri puolelle maata. Myös kaupungistumisella oli merkittävä rooli jääkiekon nousussa suosituksi lajiksi.¹¹ Suomalainen jääkiekko otti paljon vaikutteita ulkomailta ja lajin parissa oltiin halukkaita oppimaan. Erityisesti Neuvostoliiton huippuunsa hiotut urheilijat toimivat suurina esikuvina, ja 1970- ja 1980-lukujen aikana Suomessa siirryttiin lopullisesti jääkiekon harrastelusta systemaattiseen ja päämäärätietoiseen työntekoon.¹² Ensimmäisen arvokisamitalinsa aikuisten miesten leijonakoneisto voitti itse jääkiekon suurmaata Neuvostoliittoa vastaan vuoden 1988 Olympialaisissa Calgaryssa, joissa Suomi sijoittui toiseksi.

Jääkiekkoa odotti jättipotti, kun Suomi sai järjestettäväkseen vuoden 1991 MM-kilpailut. Kilpailujen tuottama voitto oli täysin omaa luokkaansa, ja varat toimivat erinomaisena puskurina maata seuraavien vuosien aikana kurittanutta lamaa vastaan.¹³ Lamavuosien aikana jääkiekko oli yksi niitä harvoja lajeja, joissa kehitys ja kasvu jatkuivat. Suomeen rakennettiin reilun kymmenen vuoden aikana yli 150 jäähallia (edellisten 70 lisäksi) ja rakentamisen kultakausi päättyi vuonna 1997 valmistuneeseen Hartwall Areenaan.¹⁴ Samaan aikaan suomikiekko koki myös uuden kansainvälistymisen aallon, kun yhä useampi suomalaispelaaja

⁷ Viita 2018, 11–24.

⁸ Viita 2018, 30–31.

⁹ Kokkonen 2018, 67–83.

¹⁰ Jokisipilä 2018, 126.

¹¹ Jokisipilä 2018, 132–134.

¹² Jokisipilä 2018, 134–140 ja 170–176.

¹³ Rantala 2018, 247.

¹⁴ Rantala 2018, 248–255.

siirtyi ulkomaisiin sarjoihin. Samalla Suomeen alkoi saapua niin pelaajia kuin valmentajiakin erityisesti entisistä itäblokin maista.¹⁵

Milleniumin lähestyessä alkoi käydä selväksi, että jääkiekosta oli tullut jatkuvasti kasvavaa rahoitusta vaativaa liiketoimintaa, eikä seurojen status yleishyödyllisinä yhdistyksinä enää vastannut niiden todellista luonnetta. Niinpä seuratoimintaa alettiin tehokkaasti muuttaa liiketoiminnaksi siirtämällä edustustoiminta osakeyhtiöihin. SM-liiga liittyi joukkoon vuonna 2000.¹⁶ Vuosituhannen vaihteessa Jääkiekkoliitto otti kantaa moninaisiin kysymyksiin aina ympäristöasioista dopingin käyttöön ja koulutustoiminnan jatkuvan kehittämisen tärkeyteen.¹⁷ Vuonna 2003 Vierumäelle perustettiin jääkiekon kehityskeskus, josta muodostui kansainvälisestikin tunnustettu toimija.¹⁸ Tutkielmani aikarajauksen päättymisen jälkeenkin jääkiekko on jatkanut nousujohteista kehitystään ja maajoukkueet ovat tuoneet Suomeen menestystä niin olympialaisissa kuin EM- ja MM-kilpailuissakin. Yhteensä Suomen miesten maajoukkue on voittanut maailmanmestaruuden neljä kertaa, viimeksi vuonna 2022.

Naisten kiekon kehitykseen ovat osittain vaikuttaneet samat kehityslinjat, mutta kehityksen tahti ja ajoitus poikkeavat huomattavasti miesten vastaavista. Suomessa naisten ensimmäinen julkinen jääkiekkopeli pelattiin tämänhetkisen tiedon mukaan Helsingissä vuonna 1950.¹⁹ Ensimmäiset sarjajoukkueet perustettiin 1970-luvun alkupuolella niille paikkakunnille, joissa jääkiekko oli jo muutenkin suosittu laji. Virallinen SM-sarja perustettiin ja ensimmäinen mestaruus ratkaistiin 1982, vaikka epävirallisesti tittelistä oli kilpailtu jo vuodesta 1978 asti.²⁰ Maajoukkueurnaukset alkoivat Euroopan-mestaruuskilpailuilla 1989 ja maailmanmestaruudesta alettiin pelata 1990, jolloin Suomi sijoittui kolmanneksi Kanadan ja Yhdysvaltojen jälkeen. Samana vuonna Suomessa oli kaksikymmentä naisten ja tyttöjen joukkuetta. Laji kuitenkin kasvoi ja kuusi vuotta myöhemmin joukkueita oli jo 75.²¹

Naisten jääkiekon kehittäminen alkoi toden teolla vasta, kun se otettiin olympialajiksi vuoden 1998 olympialaisiin Japaniin. Tasa-arvon lisääminen kuului Kansainvälisen Olympiakomitean intresseihin ja uuden lajin ottaminen mukaan oli helpompaa talvi- kuin kesäkisoissa. Uuden olympialajistatuksensa myötä naisten kiekko herätti myös Jääkiekkoliiton johtajien

¹⁵ Rantala 2018, 260–261.

¹⁶ Rantala 2018, 265–266.

¹⁷ Rantala 2018, 277.

¹⁸ Rantala 2018, 291.

¹⁹ Leinonen 2014, 185.

²⁰ Jääkiekon Naisten Liiga 40 vuotta, leijonat.fi

²¹ Rantala 2018, 269–270.

kiinnostuksen ja projekti Nagano alkoi vuonna 1994. Naisten harjoittelumääriä lisättiin ja asemaa jääaikojen jakamisessa parannettiin. Uudenlaisesta kehitystyöstä ja panostuksesta huolimatta Suomen naiset saivat tyytyä olympiapronssiin. Olympialaisten saamalla huomiolla oli kuitenkin merkitystä, sillä esimerkiksi varustevalmistajat alkoivat tehdä naisten vartaloille paremmin sopivia varusteita. Naisleijonien jäsenet myös lähettivät Jääkiekkoliitolle aloitteen, jossa pyysivät naispaikkaa liiton hallitukseen.²²

Maajoukkuetoimintaan osallistuneet naiset veivät kotiseuroihinsa arvokasta kokemusta ja näkemystä, ja hiljalleen Tampereen Ilveksen ylivoimaisuus alkoi murtua muiden joukkueiden tason noustessa.²³ Naiskiekon kasvava näkyvyys kuitenkin taittui 2000-luvun alussa, kun Yleisradio ei juurikaan uutisoinut lajista. Tämän lisäksi maajoukkue ei myöskään menestynyt vuoden 2002 olympialaisissa. Ammattimaisuuden vaatimukset ja tavoitteellisuus edustustasolla lisääntyivät, mutta todellisuudessa naisurheilijat kustansivat usein itse pelaamisensa talkootyöllä tai omasta rahapussistaan.²⁴ 2000-luvun alussa naisjoukkueiden taakse alkoi syntyä organisoitua ja laajempaa tyttöjoukkuetoimintaa, yleensä hyvin pienen joukon aktiivisuuden tuloksena, sillä harrastajamäärä oli edelleen pieni ja tytöt pelasivat usein poikien joukkueissa.²⁵

1.3 Käsitteet, teoria ja tutkimuskentän kartoitus

Kulta-aikanaan *Jääkiekkolehti* levitti innovatiivista kuvitusta, analyseja ja haastatteluja edustamastaan lajista siitä kiinnostuneille, mutta tuli samalla levittäneeksi myös käsityksiä sukupuolirooleista. Ihmisen käsitykset sukupuolesta muokkautuvat koko tämän elämän ajan, ja siihen vaikuttavat erilaiset sosiaaliset yhteisöt, kuten perhe ja ystävyysuhteet. Myös medially on tämän ymmärryksen muodostumisen kannalta tärkeä merkitys.²⁶ Jääkiekon nauttiman suosion ja tämän tutkielman näkökulmasta *Jääkiekkolehden* mittavan levikin vuoksi on siis mahdollista olettaa, että lehden välittämällä sukupuoliin liittyvillä näkemyksillä on ollut oma osansa lukijoidensa sukupuoliymmärryksen rakentumisessa.

Sukupuolesta kirjoittaessa täytyy ensin määritellä, mitä tarkoitan puhuessani sukupuolesta ja sukupuolirooleista. Sukupuoli on tällä hetkellä suomeksi ainut käytössä oleva termi, joka pitää sisällään niin biologisen, sosiaalisen, kulttuurisen kuin yhteiskunnallisenkin käsityksen

²² Rantala 2018, 270–273.

²³ Jääkiekon Naisten Liiga 40 vuotta, leijonat.fi

²⁴ Rantala 2018, 295.

²⁵ Rantala 2018, 294.

²⁶ Bem 1983, 598–616.

siitä, miten sukupuoli määritellään. Englanniksi monitulkinnaisuuden kuvaamiseksi käytetään ainakin kahta eri termiä: *sex* ja *gender*. Nykytutkimus ei enää näe sukupuolta valmiiksi annettuna itsestään selvänä faktana, vaan asiana, jota tuotetaan jatkuvasti arjen toiminnoissa ja erilaisten esitysten kautta. Sukupuolella on vahva historiallinen ulottuvuus ja sille annetut merkitykset muuttuvat ajassa ja paikassa. Tämä pätee myös yhteiskuntamme toimintaa organisoivaan sukupuolten kahtiajakoon: tiukka erottelu naisten ja miesten välillä alkoi 1500-luvulla ja alkoi juurtua 1800-luvulta eteenpäin.²⁷

Judith Butlerin ajatus sukupuolen performatiivisuudesta, eli siitä, että sukupuoli ei ole kiveen hakattu ja muuttumaton tosiasia vaan sitä luodaan jatkuvasti toistuvilla teoilla, on noussut tärkeäksi osaksi sukupuolentutkimuksen kenttää. Butler kirjoittaa aiheesta useissa teoksissaan, mutta *Gender Trouble* (1990) on niistä ensimmäinen ja tunnetuin.²⁸ Butlerin näkökulmasta sukupuoli ei ole ihmisiä määrittävä tai edes olemassa oleva kategoria ennen sen muodostavia tekoja. Sukupuoli on siis jatkuvaa tekemistä, ei olemista.²⁹ Tutkielmassani pyrin tuomaan esille sitä, miten *Jääkiekkolehti* on teoillaan (eli kirjoittamallaan jutuilla, niiden sävyillä, teemoilla ja muilla tekijöillä) mukana tässä sukupuolten kategorioiden jatkuvassa rakentamisessa ja toistamisessa.

Toinen tälle tutkielmalle tärkeä viitekehys muodostuu hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen ympärille. Hegemoninen maskuliinisuus on R. W. Connellin 1980-luvulla Australiassa kehittämä käsite, joka pyrki kuvaamaan niitä toiminnan tapoja, jotka mahdollistivat miesten vahvemman aseman ja naisten alistumisen jatkumon. Hegemoninen maskuliinisuus edustaa kussakin ajassa kaikkein kunnioitettavinta tapaa olla mies, johon kaikkien miesten tuli tavalla tai toisella suhteuttaa itsensä.³⁰ Kyse ei kuitenkaan ole tilastollisesta tekijästä, kaikkien miesten kesken vallitsevasta käytösmallista: ”Hegemonic masculinity was not assumed to be normal in the statistical sense; only a minority of men might enact it. But it was certainly normative.”³¹ Hegemonista maskuliinisuutta on kritisoitu useista eri näkökulmista, mutta Connell on vastannut kritiikkiin ja muokannut teoriaansa vastaamaan paremmin modernimpaa ymmärrystä esimerkiksi sukupuolten hierarkioista ja

²⁷ Rossi 2012, 21–24.

²⁸ Myöhemmin julkaissut uuden painoksen, jonka esipuheessa ottaa kantaa saamaansa kritiikkiin. Käytän tutkielmassani tätä vuonna 1999 julkaistua painosta.

²⁹ Butler 1999, 33.

³⁰ Connell 2005, 832.

³¹ Connell 2005, 832.

maskuliinisuuksien maantieteellisestä jakautumisesta.³² Käsite on siis edelleen erittäin elinvoimainen ja käyttökelpoinen, erityisesti koska sen suhdetta urheiluun on tutkittu paljon.

Jääkiekkoa on tutkittu monista eri näkökulmista erityisesti niissä maissa, joissa sillä on suurta kulttuurista ja taloudellista merkitystä. Suomen lisäksi näitä maita ovat esimerkiksi Ruotsi, Kanada ja Yhdysvallat. Maantieteellisesti suurin osa jääkiekkoa koskevaa tutkimusta sijoittuu siis globaaliin pohjoiseen ja on samoista maista kotoisin olevien tutkijoiden tekemää.

Jääkiekkotutkimuksen sisällä aiheet ovat laaja-alaisia ja kattavat sukupuolentutkimuksen ja historian lisäksi kaikkea mediatutkimuksesta lääketieteeseen ja sosiologiaan. Analyysissäni nojaan vahvasti ruotsalaisen historioitsija Daniel Alsarven tutkimuksiin, joissa useassa tarkastellaan hegemonisen maskuliinisuuden suhdetta nimenomaan jääkiekkoon. Suomalaisen jääkiekon kehityksen ja jääkiekkokulttuurin tarkasteluni pohjaa pääasiassa kahteen teokseen: *Kiekkokansa* (2014), jonka ovat toimittaneet Benita Heiskanen ja Hannu Salmi, sekä Markku Jokisipilän, Jouko Kokkosen, Kalle Rantalan ja Ossi Viitan kirjoittama ja toimittama *Koko kansan Leijonat. Suomi-kiekon historia* (2018). *Jääkiekkolehteä* taas ei ole juurikaan tutkittu. Sitä on käytetty ainoastaan yhdessä pro gradu -tutkielmassa Oulun yliopiston aate- ja oppihistoriassa. Kyseinen tutkielma käsittelee Petteri Sihvosta ja juniorikiekon eetosta.

Koska tutkielmani sijoittuu lähihistoriaan, on syytä huomioida joitain eettisiä kysymyksiä. Suurin osa *Jääkiekkolehden* sivuilla esiintyvistä henkilöistä on elossa, vaikka eivät enää aktiivisesti olisikaan mukana jääkiekkomaailmassa. Lehdet itsessään ovat julkista tietoa, mikä tekee niihin haastateltujen ihmisten mielipiteistä ja lausunnoista julkisia. Osittain tästä syystä olen valinnut puhua henkilöistä heidän omilla nimillään. Valintaan vaikutti myös se, että henkilöiden nimien kautta aiheesta kiinnostuneet ja lisäkontekstia kaipaavat voivat tutustua henkilöiden urheilu-uraan tai muihin jääkiekkoyhteyksiin syvällisemmin. Tutkielmaa lukiessa on muistettava aikaperspektiivi: varhaisimman *Jääkiekkolehden* ilmestymisestä on kirjoitushetkellä 31 vuotta aikaa. Henkilöiden esittämät mielipiteet, samoin kuin heidän tapansa ilmaista niitä, ovat todennäköisesti muuttuneet vuoteen 2024 ainakin joillain tavoilla. Ymmärrän tutkielman kirjoittajana myös sen, että he ovat oman aikansa tuotteita samoin kuin minä olen omani, ja pyrin esittämään kaikki käyttämäni tapausesimerkit mahdollisimman neutraalisti.

³² Connell 2005, 845–853.

Seuraavassa käsittelyluvussa siirryn tarkastelemaan suomalaisen jääkiekkokulttuurin erityispiirteitä ja kehitystä sekä niiden yhteyttä sukupuoleen. Pohdin sitä, miten eri- tai samanlaisin tavoin naiset ja miehet ovat vuorovaikutuksessa tuon kulttuurin kanssa niin pelaajien kuin kannattajienkin roolissa. Keskityn esimerkiksi siihen, kuinka hypermaskuliinisuus lävistää kaikkea jääkiekkokulttuuriin liittyvää sekä siihen, millaisia ongelmia se aiheuttaa nais- ja mieskiekkoilijoille. Sen jälkeen, luvussa kolme, käsittelem ensin tarkemmin aggressiivisuutta, fyysisyyttä ja väkivaltaa jääkiekossa ja *Jääkiekkolehdestä*, sekä näiden teemojen yhteyttä sukupuoleen. Viimeisessä alaluvussa tilaa saavat ne sukupuoliroolit, jotka määrittävät usein jääkiekkokulttuurin ulkopuolisen yhteiskunnan vaikutuksesta. Tähän kategoriaan olen määritellyt esimerkiksi naisten ja miesten roolit kodinhoidossa, työelämässä ja lastenkasvatuksessa. Esitän vielä tutkielman viimeisessä luvussa yhteenvedon havainnoistani, pohdin tarkemmin tutkimustyön etenemistä ja onnistumista sekä sitä, millaisia jatkokysymyksiä *Jääkiekkolehdel*lle voisi esittää.

2 Suomalainen jääkiekkokulttuuri ja sen sukupuolittuneisuus

2.1 ”Ihanaa Leijonat, ihanaa” – jääkiekkokulttuurin kehitys ja ominaispiirteet Suomessa

Jääkiekko on nykyään olennainen osa suomalaista yhteiskuntaa. Se on juurtunut osaksi kulttuuriamme ja käsitystämme siitä, mitä suomalaisuus tarkoittaa. Jääkiekkokulttuuri ei kuitenkaan ole synonyymi suomalaisen kulttuurin kanssa, ja lajin yhteyteen ja ympärille on rakentunut oma kulttuurinsa, joka ylittää valtioiden rajoja. Tällainen lajikulttuurin rakentuminen ei tietenkään ole ainoastaan jääkiekon etuoikeus; monilla urheilulajeilla on oma kulttuurinsa. Lajikulttuurin rakentumista ei myöskään voi täysin irrottaa siitä kontekstista, jossa lajia kulloinkin pelataan. Esimerkiksi suomalainen ja kanadalainen jääkiekkokulttuuri eivät ole samanlaiset, vaikka niissä onkin paljon jaettuja elementtejä.

Suomalainen jääkiekkokulttuuri on rakentunut monien eri tekijöiden kautta ja ansiosta, ja muokkautuu edelleen niin maan sisäisten kuin muistakin maista tulevien vaikutteiden takia. Se tapa, jolla jääkiekossa suhtaudutaan eri sukupuoliin ei myöskään ole kehittynyt tyhjiössä ja siihen vaikuttaa laaja kirjo erilaisia tekijöitä. Tässä luvussa tarkastelen sitä, kuinka suomalainen jääkiekkokulttuuri on kehittynyt ja millaisista palasista se koostuu, sekä kiinnitän huomiota siihen, millaisia rooleja naisille ja miehille on luotu jääkiekon piirissä. Esittelen ensin jääkiekkokulttuurin ominaispiirteitä ja niiden kehitystä, keskittyen erityisesti niihin teemoihin, jotka nousevat esiin *Jääkiekkolehdistä* ja ovat relevantteja tutkimuskysymyksilleni. Analysoin sen jälkeen noiden piirteiden sukupuolittuneisuutta *Jääkiekkolehdestä* ottamieni esimerkkien avulla.

Puhun jääkiekkokulttuurista, vaikka kaikki eivät sellaisen olemassaoloa tunnustakaan. Rami Mähkä kertoo jääkiekon ja kulttuurin suhdetta käsittelevässä artikkelissaan vuonna 2014, että Suomessa uskotaan edelleen siihen, ettei maassamme ole kunnollista katsomo- tai fanikulttuuria. Mähkä sanoo myös erään haastateltavansa maininneen jalkapallon olevan kulttuuria, mutta jääkiekon urheilua.³³ En voi olla tämän kommentoijan kanssa samaa mieltä. Jääkiekkokulttuuria löytyy niin pelaajien ja aktiivitoimijoiden kuin faniienkin keskuudesta, aina jääkiekkoselostajien toimintatavoista keräilykortteihin, toimijoiden lajista käyttämään kieleen ja jääkiekon inspiroimaan musiikkiin asti. Seuraavaksi esittelen hieman tarkemmin eri

³³ Mähkä 2014, 103.

jääkiekkokulttuurin piirteitä ja niiden esiintymistä *Jääkiekkolehdestä*, jotta voin myöhemmin tarkastella niiden suhdetta sukupuoleen.

Jääkiekkokulttuuri on yläkäsite, joka sulkee sisäänsä useita erilaisia alakulttuureja.

Jääkiekkokulttuuri voidaan jakaa ainakin pelaajien ja kannattajien kulttuuriin, sillä nämä ryhmät lähestyvät lajia hyvin erilaisista lähtökohdista. Näissä kategorioissa jakoa voi viedä entistäkin pidemmälle, sillä National Hockey Leaguessa (NHL) pelaavilla pelaajilla on eri kokemus jääkiekkokulttuurista kuin niillä pelaajilla, jotka pelaavat Suomen kolmatta divisioonaa. Myös kannattajat jakautuvat erilaisiin osiin esimerkiksi sen perusteella, kuinka kiinnostuneita he ovat tietyn tason tai joukkueen peleistä. Suomalaisissa on paljon jääkiekkofaneja, jotka aktivoituvat ainoastaan miesten maajoukkuepelin aikaan tai Liigan finaalien lähestyessä. Osa kannattajista taas ovat joukkueuskollisia ja seuraavat suosikkijoukkueensa taivalta tarkasti välittämättä siitä, missä vaiheessa kautta ollaan menossa. Myös heillä, jotka eivät seuraa jääkiekkoa missään muodossa, on oma kuvansa jääkiekkokulttuurista. Tarkoitukseni ei ole, enkä tämän tutkielman puitteissa pystyisikään, esitellä kaikkia jääkiekkokulttuurin nyansseja. Keskityn sen sijaan niihin piirteisiin ja teemoihin, jotka nousevat toistuvasti esille *Jääkiekkolehdestä*.

Yksi merkittävä jääkiekkokulttuuria määrittävä tekijä on lajin luonne, mutta se ei aina vaikuta sitä ympäröivään kulttuuriin täysin ennakoitavilla tavoilla. Jääkiekko on nopeiden tilanteiden, räjähtävyyden ja fyysisen suorituskyvyn laji, mutta samaan aikaan korkean tason jääkiekko vaatii myös esimerkiksi huippuunsa hiottua luistelutaitoa ja pelinlukukykyä. Jääkiekko on palloilulajien mittapuulla kontaktien sallittavuudessa listan kärjessä, ja tietynasteinen aggressiivisuus luetaan lajiin kuuluvaksi. Pelin luonteesta huolimatta jääkiekkofanit eivät kuitenkaan useinkaan käyttäydy aggressiivisesti ainakaan julkisesti, tai samassa mittakaavassa kuin jalkapallofanit tekevät erityisesti maailmalla. Ei kuitenkaan voi suoraan väittää, että tämä johtuisi jääkiekon erilaisesta fanikulttuurista: jalkapallo on maailman mittakaavassa jääkiekkoa huomattavasti suurempi laji, joten sillä on myös mittavasti enemmän faneja. Lajissa hyväksyttävän voimankäytön seurauksena kuitenkin myös loukkaantumiset ja vammat ovat jokapäiväinen osa jääkiekkoa; samalla siis myös jääkiekkokulttuuria. Vaikka se valitettavaa onkin, jääkiekkoilijoiden tunnistaminen muiden urheilijoiden joukosta puuttuvien etuhampaidensa vuoksi ei ole noussut yleiseksi vitsiksi syyttä. Kiekkoilijat ja heidän läheisensä joutuvat elämään jatkuvan loukkaantumisuhan alla ja fanit ovat tottuneita siihen, että pelaajia tippuu tasaisin väliajoin pois joukkueiden riveistä, useimmiten kuitenkin vain väliaikaisesti.

Pelin luonteessa on voimankäytön suhteen kuitenkin tapahtunut muutos, sillä suomalainen (ja laajemmin myös pohjoismaalainen) kiekko ei aina ole ollut erityisen fyysistä. Fyysisen kontaktinoton kasvua voi seurata esimerkiksi annettujen rangaistusten kautta, ja Suomessa hyppy rangaistusten pituudessa ja määrässä sijoittuu kaudelle 1969–1970. Jääkiekon pelaamisen tapa alkoi koventua monen osatekijän yhteisvaikutuksesta; taklausrajoitukset poistettiin kaudelle 1968–1969 ja tappelut ja sääntörikkomukset toivat lajille kaivattua julkisuutta. Julkisuus puolestaan toi mukanaan uusia tulonlähteitä.³⁴ Naisten jääkiekossa kehitys on kuitenkin ollut täysin päinvastainen. Taklaukset olivat aluksi sallittuja, mutta kansainvälinen jääkiekkoliitto kielsi ne 1990 MM-kisojen jälkeen. Muutosta pidettiin yleisesti positiivisena, sillä sen uskottiin esimerkiksi houkuttelevan ringetten pariin karanneet lahjakkaat naispelaajat takaisin jääkiekon pariin nyt, kun he olivat suojassa pelin voimankäytöllisiltä ulottuvuuksilta.³⁵ Kansainvälinen jääkiekkoliitto ei ole suunnitellut kiellon poistamista, mutta esimerkiksi Ruotsissa kaudella 2022–2023 otettiin käyttöön sääntökokeilu, jossa laitoja vasten tehdyt taklaukset sallitaan.³⁶

Tutkimus, jossa tarkasteltiin loukkaantumisia 1. divisioonan jääkiekossa Sveitsissä 2006–2013, havaitsi, että suurin osa loukkaantumisista ei johtanut siihen, että pelaaja olisi joutunut lopettamaan pelaamisen. Tarkastellun seitsemän kauden aikana kirjattiin yhteensä 525 loukkaantumistapausta, joista 190 johti siihen, ettei pelaajaa voinut jatkaa pelaamista. Näistä loukkaantumisista suurin määrä (90) oli keskivaikeita, eli ne johtivat 8–28 päivän pelaamistaukoon.³⁷ Yleisimmät jääkiekossa tapahtuvat loukkaantumiset kohdistuvat päähän, reiteen, polveen tai hartiaan.³⁸

Aina pelaajat eivät kuitenkaan kuntoudu vammoistaan muutaman viikon sairauslomalla. *Jääkiekkolehdestä* on juttuja myös niistä pelaajista, joiden peliura on kokokaan katkennut tai elämä ylipäänsä radikaalisti muuttunut jääkiekossa tapahtuneen loukkaantumisen vuoksi. Yksi tällainen valitettava esimerkki löytyy vuodelta 1996, kun Porin Ässissä pelannut tshekkiläishyökkääjä Jaroslav Otevřel kaatuu pää edellä vasten toisen pelaajan polvea. Vahingossa tapahtuneen yhteentörmäyksen seurauksena pelaaja halvaantui kaulasta alaspäin. *Jääkiekkolehti* raportoi, että tapauksen seurauksena koko joukkueen peli-into katosi.

³⁴ Rautio 2018, 282.

³⁵ Jokisipilä et al. 2018, 270.

³⁶ Mika Halonen, Naisleijonien päävalmentaja yllättyi Ruotsin päätöksestä sallia taklaukset – myös ruotsalaisasiantuntijat eri linjoilla pelaajien kanssa, *Yle* 20.5.2022.

³⁷ Ornon et al. 2020, 6.

³⁸ Ornon et al 2020, 3 & McKay et al. 2014, 60.

Joukkueen valmentaja ei kuitenkaan näe, että joukkueen mielialan lasku on oikeutettua: ”Loukkaantumista on turha syyttää. Hyvillä mielin me pudotuspeleihin lähdemme.”³⁹ Kolme kuukautta myöhemmin lehdessä on Otevřelin haastattelu, jossa hän pyytää kiekkokansalta, ettei häntä unohdettaisi.⁴⁰

Alkoholilla ja muilla päihteillä on myös oma roolinsa jääkiekkokulttuurissa, niin pelaajien kuin faniienkin osalta. Urheilun ja alkoholin välillä vallitsee monimutkainen suhde, jota on tutkittu paljon. Urheiluharrastukseen osallistuminen on liitetty kasvavaan alkoholin käytön määrään nuorilla, erityisesti joukkueurheilussa.⁴¹ Suomessa tämä tendenssi saa vielä uusia ulottuvuuksia suomalaisen kulttuurin vähintäänkin alkoholimyönteisessä ilmapiirissä. Vuonna 2021 julkaistussa pro gradu -tutkielmassa haastateltiin eri tasoilla jääkiekkoa pelaavia pelaajia, jotka kertoivat suhtautumisestaan alkoholiin. SM-liigatason pelaajat kokivat alkoholinkäytön vähentyneen lajin parissa, ja joukkueessa alkoholia käytettiin vain kohtuudella ja joukkueen yhteisten sääntöjen puitteissa. Perusteluna tälle käytettiin urheilun ammattimaisuutta.⁴² Harrastetason pelaajat taas pitivät alkoholin käyttöä kilpailukaudella hyväksyttävämpänä, osittain siksi, että se kuuluu suomalaiseen kulttuuriin.⁴³

Tämä tutkimustulos vastaa sitä suhtautumisen muutosta alkoholiin, joka pelaajien ja aktiivien joukossa tapahtui lajin ammattimaistumisen seurauksena. Vaikka vielä 1970-luvulla liittohallitus joutui jakelemaan rangaistuksia pelaajien alkoholinkäyttöön liittyen eikä ”lasiin syljetty kiekkoyhteisön kravattipuolellakaan”,⁴⁴ 1980-luvun aikana tilanne muuttui. Kansainvälisestä kilpailusta tuli niin kovaa, että pärjätäkseen oli pakko olla huippukunnossa, niin henkisesti kuin fyysisestikin.⁴⁵ Alkoholi ei kuitenkaan kadonnut minnekään.

Jääkiekkolehdessä alkoholi on näkyvillä koko tutkielmani aikarajauksen ajan. Vuonna 1995 Suomen miesten jääkiekkoyoukkueen voitettua maailman ensimmäisen MM-kullan, koko kansa kokoontui toreille ja kylille juhlimaan. Joukkueen kiekkosankareiden asemaan nostetut pelaajat eivät olleet poikkeus, ja he aloittivat juhlimisen jo heti pelin jälkeen. Timo Jutila, voittajajoukkueen kapteeni, pyytääkin itselleen pullollisen kylmää olutta, mutta vasta sen jälkeen, kun on jo vastannut ulkomaisen lehdistön kysymyksiin ja on vuoro aloittaa

³⁹ *Jääkiekkolehti* 3/1996, 17.

⁴⁰ *Jääkiekkolehti* 6/1996, 6.

⁴¹ Kwan et al. 2014, 503.

⁴² Kettunen & Rakeva 2021, 31.

⁴³ Kettunen & Rakeva 2021, 32.

⁴⁴ Jokisipilä et al. 2018, 171.

⁴⁵ Jokisipilä et al. 2018, 173.

haastattelut suomalaislehdistön kanssa.⁴⁶ Sukupuolen näkökulmasta mielenkiintoista on se, että voittajan suihkuttaminen kuohuvalla näkyy niin naisten kuin miestenkin kiekon yhteydessä, mutta naisten haastatteluissa ei lähes koskaan viitata alkoholiin. Miehitä saatetaan kuitenkin esimerkiksi kysyä, mikä heidän lempijuomansa on, ja he puhuvat alkoholinkulutuksestaan muutenkin avoimemmin.

Jääkiekon fanikulttuuri on yhtä lailla moninaista ja mielenkiintoista. Osittain sitä rakennetaan tarkoituksella, jotta seurat voisivat myydä enemmän lippuja ja oheistuotteita, osittain se on lähtöisin ja muovautuu pelkästään ihmisten rakkaudesta lajiin. Musiikilla on suuri merkitys jääkiekkofanitukseksi: mitä olisivatkaan voitonjuhlat ilman ”Den glider in”, ”Ihanaa Leijonat, ihanaa!” tai ”Poika (saunoo)” -kappaleita. Kaj Ahlsved kuvaa näitä kappaleita leijonalauluiksi, sillä ne kuuluvat kiekkokansan yhteiseen musiikilliseen kokemukseen maajoukkuejääkiekosta. Sama ilmiö liittyy myös liigajoukkueisiin, joiden kannatuskulttuuriin joukkueiden perinteisten laulujen laulaminen kuuluu oleellisesti.⁴⁷ Musiikilla on merkitystä siis niin paikallisella kuin kansallisellakin tasolla ja se yhdistää eri jääkiekkokulttuurin tasoja toisiinsa.

Tutkielmani aikarajauksen sisään sijoittuu myös Suomen suurin keräilykorttimania. Vaikka keräilykuvia oli harrastettu jo aiemmin, uusi boomi alkoi, kun Leaf Oy toi ensimmäistä kertaa Suomen markkinoille modernit, kaksipuoleiset keräilykortit vuonna 1993.⁴⁸ Keräilykorttien suosion räjähdysmäistä kasvua on vaikea selittää minkään yksittäisen tekijän kautta, mutta niiden voima oli niin suuri, että korttien kautta jääkiekon pariin löysi myös sellaisia lapsia ja nuoria, joilla ei muuten olisi ollut erityistä kiinnostusta lajiin.⁴⁹ Suomeen perustettiin kortteihin erikoistuneita kauppoja ja saatavilla olevien keräilyserjojen määrä kasvoi kasvamistaan. Vuonna 1994 *Jääkiekkolehti* mainostaa vuosikerran yhdeksännen numeron kannessa lehden olevan Keräilykortti-special ja kortteja esitelläänkin seitsemän sivun verran.⁵⁰ Keräilyn huuma kuitenkin hälveni vuodesta 1996 alkaen, ja siitä asti korttiharrastus on ollut vain pienen piirin ajanvietettä.⁵¹

Jääkiekkokulttuurin on kuulunut ja kuuluu edelleen alkoholin käytön lisäksi myös monia muita negatiivisia asioita. Seksuaalinen väkivalta ja ahdistelu, homofobia ja syrjintä ovat

⁴⁶ *Jääkiekkolehti* 5/1995, 12.

⁴⁷ Ahlsved 2015, 130–131.

⁴⁸ Latva 2015, 166.

⁴⁹ Latva 2015, 169.

⁵⁰ *Jääkiekkolehti* 9/1996, 55–61.

⁵¹ Latva 2015, 174–178.

kaikki teemoja, jotka ovat esiintyneet mediassa jääkiekon yhteydessä. Vuonna 2023 liigapelaaja tuomittiin kahden vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen raiskauksesta ja samana vuonna toista pelaajaa vastaan nostettiin syyte samasta rikoksesta.⁵² Kansainvälisesti mediassa on myös jo joitain vuosia ruodittu skandaalia, jossa kanadalaisia huippupelaajia syytetään seksuaalirikoksesta.⁵³ Seksuaalivähemmistöjen näkyvyyden suhteen on otettu askelia niin eteen- kuin taaksekin päin, mutta kansainvälisen jääkiekon nykytilanteesta kertoo jotain se, että NHL:n pääjoukkueissa ei edelleenkään pelaa yhtään avoimesti seksuaalivähemmistöön kuuluvaa henkilöä.

Aikarajaukseni puitteissa näistä negatiivisista teemoista keskustellaan *Jääkiekkolehdessä* todella vähän. Seksuaalirikoksista tai häirinnästä en löytänyt yhtäkään mainintaa, ja päihteiden käytön ongelmistakin aletaan puhua vasta 2000-luvulla. On vaikea uskoa, ettei suomalaisessa jääkiekossa olisi ollut näitä ongelmia jo aikaisemminkin. Lehden pitkäaikaiset aktiivitoimijat tunnistavat osan lukijoista toivoneen kriittisempää otetta, mutta toteavat haastattelussa lehden olleen aina ennen kaikkea jääkiekkoilun puolella. He eivät halunneet ryhtyä ”rakkikoiriksi” jotka etsimällä etsivät jääkiekosta vikoja.⁵⁴ Tässä suhteessa toimituksen tekemä valinta näkyy lehden pääsääntöisenä hiljaisuutena lajiin liittyvistä ongelmista. Ironista on, että jääkiekkopiirien ongelmat ja erityisesti sisäpiirin käyttämä kieli ei kuitenkaan jää laajemmalla yleisöltä huomaamatta. Vuonna 2001 nimimerkin takana kirjoittava henkilö on *Yleisö ei puhu kiekkokieltä* -jutussa sitä mieltä, että huippujääkiekon sisäpiirin käyttämä kieli tulkitaan usein täysin väärin.

Kun keskustelua käydään kasvatuksesta ja jääkiekon arvomaailmasta, väärinkäsitysten vaarat ovat ilmeisiä. – Karnea ja väärä johtopäätös monille keskusteluun osallistujille on, että jääkiekon arvomaailma on vinoutunut. Tällaisia johtopäätöksiä on syntynyt esimerkiksi siitä keskustelusta ja sellaisista lausunnoista, joita on kuultu erilaisten kahakoiden, nujakoiden, käsikähmän, kiihtymyksessä esitettyjen mielenilmausten ja sanaharkan yhteydessä aggressiivisen tunnelman välittämänä. – Valmentajat ja urheilijat osaavat näitä lausuntoja varmasti tulkita oikein, mutta muut lukevat näitä toisenlaisen sanakirjan ja käsitteistön avulla. Ja yhtäkkiä jääkiekko näyttääkin brutaalilta ja typerältä ilmiöltä. – Samat lauseet saattavat urheilun ystävistä ja huippujoukkueurheilun logiikan sisäistäneestä kuulostaa viesteiltä miehisen rehdistä, kovasta mutta reilusta, tasapuolisesta, oikeudenmukaisesta maailmasta,

⁵² Jenni Harmanen & Joska Saarinen, Jääkiekon SM-liigapelaaja Topi Rönniä syytetään raiskauksesta, *Yle* 19.10.2023. Sini Ojanperä, SM-liigakiekkoilija sai kahden vuoden vankeustuomion raiskauksesta, *Yle* 10.10.2023.

⁵³ Tommi Seppälä, Viittä Kanadan huippujääkiekkoilijaa epäillään seksuaalirikoksesta – tästä järkyttävässä vyyhdissä on kyse, *Yle* 24.1.2024.

⁵⁴ Mika Moilanen, Jättiläisen kuolema, *Helsingin Sanomat* 9.12.2021.

jossa yhteisesti hyväksytyt sanattomat lait toimivat kaikkien eduksi. Jääkiekon kannalta olisi viisasta pyrkiä julkisuudessa puhumaan muilla kuin huippujääkiekon sisäpiirin kielellä ja käsitteillä.⁵⁵

Tekstin kirjoittanut ihminen on selvästi syvällä sisällä jääkiekkomaailmassa, sillä hän ilmaisee tietävänsä ne tavat, joilla huippukiekkoilun sisäpiiri puhuu. Hänelle tuo kieli välittää jääkiekon riemua, oikeellisuutta ja rehtyyttä, mutta samaan aikaan hän tiedostaa sen olevan julkiseen keskusteluun sopimatonta. Teksti on kirjoitettu osittain jääkiekkokulttuurin ongelmakohtien puolustuspuheeksi, ja *Jääkiekkolehti* on kokenut aiheelliseksi julkaista sen.

Jääkiekkokulttuuri on siis moninainen ilmiö, joka tarjoaa monia tärkeitä kokemuksia niin lajia pelaaville kuin sitä kannattavillekin ihmisille. Pelaajien ja fanien kokemukset jääkiekkokulttuurista ovat erilaisia, mutta kumpikaan kokemus ei pääse pakoon jääkiekkokulttuurin varjopuolia. Ihmisten kokemusta jääkiekkokulttuurista muokkaa vahvasti myös se, mitä sukupuolta he ovat. Siirryn seuraavaksi käsittelemään sitä, miten jääkiekon piirissä suhtaudutaan naisiin ja miehiin ja kuinka ne asenteet näkyvät *Jääkiekkolehdessä*.

2.2 ”Pian pelataan varmaan hameet päällä” – naisten ja miesten roolit urheilussa ja jääkiekkokulttuurissa

Miesten urheilun tutkimuksessa sukupuoli nousi keskeiseksi tarkastelun kohteeksi 1990-luvun aikana ja tutkimusta kehittivät niin feministiset naistutkijat kuin miestutkijatkin.⁵⁶ Suurin osa tuon ajan kriittisestä feministisestä tutkimuksesta painotti miehisen urheilukulttuurin negatiivisia puolia, kuten homofobiaa, loukkaantumisia ja kipua tai misogyniaa. Samaan aikaan miesten urheilua lähestyttiin kulttuuriympäristönä, joka ennen kaikkea toisti vallalla olevia näkemyksiä sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja esimerkiksi rodusta. Tilanne ei kuitenkaan ole niin yksinkertainen ja myöhempi tutkimus on osoittanut, että hegemonisen maskuliinisuuden asettamia rajoja haastetaan miestenkin urheilussa, erityisesti lajeissa, jotka ovat yksilösuorituksia ja joita massiivinen kaupallisuus ei ole vielä saavuttanut.⁵⁷

Jääkiekko on kuitenkin yksi niistä lajeista, jonka juuret ovat vahvasti machomaisessa maskuliinisuudessa. Lajin kontekstissa miehille tarjotut roolit ovat siis tarkasti rajattuja. Daniel Alsarve kuvaa ruotsalaisen jääkiekon machokulttuurin historiaa käsittelevässä artikkelissa asiaa niin, että hypermaskuliinin ideaalin eri puolet ovat institutionalisoituneet

⁵⁵ *Jääkiekkolehti* 2/2001, 74.

⁵⁶ McKay, Messner & Sabo 2000, 3–4.

⁵⁷ McKay, Messner, Sabo 2000, 6–8.

lajikulttuuriin. Nämä kokonaisvaltaiset tekijät, aina henkisistä ja symbolisista ulottuvuuksista fyysiseen ja taloudelliseen toimintaan tekevät kulttuurin haastamisesta lajin sisäpuolelta todella vaikeaa, ellei lähes mahdotonta.⁵⁸ Hypermaskuliinisuus pitää sisällään useita niistä tekijöistä, jotka liittyvät kussakin kulttuurissa vallitsevaan käsitykseen hegemonisesta maskuliinisuudesta. Jääkiekon kontekstissa hypermaskuliinisuuden oletus pitää yleensä sisällään sellaisia fyysisen kovuuden ja uhrautumisen oletuksia, että suurin osa miehistä on niiden saavuttamiseen täysin kykenemättömiä. Hypermaskuliinisuuteen kuuluu oleellisesti myös homofobian ja misogynian vahva läsnäolo.⁵⁹

Hypermaskuliinisuus liittyy laaja-alaisesti kaikkiin jääkiekon osa-alueisiin ja tilanteen muuttaminen on nähty poikkeuksellisen vaikeana. Machoilu näkyy kiistatta myös *Jääkiekkolehdestä* koko tutkielmani kattamana ajanjaksona, mutta lehti antaa juttujensa miespäähenkilöille myös paljon tilaa esiintyä monipuolisina ja kokonaisina ihmisinä. Vaikka suurin osa lehden haastatteluista, henkilökuvista, kuvituksesta ja raportoinnista rajaa jääkiekkoa pelaavat miehet tiukasti lajinsa raameihin, miehet itse kertovat paikoitellen lastensa syntymien suuresta emotionaalisesta merkityksestä, kohtaamistaan mielenterveyden haasteista tai muista, perinteisen jääkiekkomaskuliinisuuden rajoja rikkovista asioista.

Jääkiekkolehdestä käy paikoitellen ilmi se, että eri toimijat tiedostavat machoilun ja hypermaskuliinisuuden olemassaolon jääkiekon piirissä. Erilaisten suojavaikenneiden käyttö tai niiden käyttämättömyys on herättänyt keskustelua jääkiekkopiireissä, mutta myös niiden ulkopuolella, ja *Jääkiekkolehdestä* tätä aihetta pohditaan esimerkiksi vuonna 2000, vuosikerran kolmannessa numerossa. NHL-ottelussa tapahtunut ajattelematon mailanisku toisen pelaajan ohimoon aiheutti laajan mediakohun, ja tapahtuma yhdistettiin pian koko lajiin. Lehdessä pohditaan varusteiden merkitystä tapahtumassa ja kommentoidaan asiaa näin:

Silti mies olisi voinut vaikka kuolla, koska hän ajeli ilman turvavyötä – kypärän remmi oli löysänä, kuten 99 prosentilla maailman kiekkoilijoista. Mitä hyötyä on kypärästä, joka ei pysy päässä? Mitä hyötyä on turvavyöstä, ellei se ole kiinni? Pelaaja luistelee harjoituksissa esikuvansa kanssa ilman kypärää, tämä on macho-juttu. Cool dudes do it without helmet!⁶⁰

Jääkiekon ja sitä ympäröivän kulttuurin suhde feminiinisyyteen ja naiseuteen on perinteisesti ollut vähättelevä, ellei jopa halveksuva. Kuten tämän tutkielman johdannossa mainitsin, naisten jääkiekon todellinen kehitys Suomessa alkoi vasta 1990-luvulla, eivätkä

⁵⁸ Alsarve 2021, 1701.

⁵⁹ Fowler 2021, 356.

⁶⁰ *Jääkiekkolehti* 3/2000, 54.

jääkiekkoilevat naiset ole senkään jälkeen päässeet helpolla. 1920-luvulla lähes ainoana naisille soveltuvina urheilulajeina pidettiin uintia ja voimistelua.⁶¹ Naisten kilpaurheilu ylipäänsä oli kiellettyä 1930-luvulle asti, perustelunaan erityisesti terveydelle haitalliset syyt sekä se, että naiset eivät voisi saavuttaa yhtä hyvää menestystä kuin miehet, joten yrittäminen ja panostaminen olisi joka tapauksessa turhaa.⁶² Naisille sallittujen lajien määrä kasvoi erityisesti kylmän sodan aikaan, kun länsimaa maailma joutui vastaamaan Neuvostoliiton maailmalle lähettämiin vahvoihin ja hyvin menestyviin naisurheilijoihin. Käsitys naisten fyysisen aktiivisuuden ja kilpailuhenkisyuden epänormaaliudesta alkoi hitaasti murtua ja naisia varten luotiin täysin omat arvostelutaulukot ja -asteikot.⁶³ Tällaista taustaa vasten ei siis vaikuta kovin yllättävältä, että jääkiekko oli yksi viimeisistä urheilulajeista, joita pidettiin naisille sopivana.

Nykyään naisia kuitenkin löytyy myös jääkiekon hypermaskuliinisesta tilasta, niin kannattajien, lajiaktiivien kuin pelaajienkin joukosta. Heitä harvoin näkyy, sillä jääkiekon yhteydessä mediahuomiota saaneet naiset ovat nykyhetkeen saakka olleet pääsääntöisesti mieskiekkoilijoiden puolisoita.⁶⁴ Tämä trendi näkyy myös *Jääkiekkolehdestä*. Naisten peli saa, kuten eräskin yleisönosastolle kirjoittanut lukija huomauttaa, silloin tällöin kokonaisen aukeaman lehdestä, jonka numerojen keskimitta on noin 75 sivua. Suurin joukko naiskiekosta kertovia juttuja löytyy vuosien 1993–1999 numeroista. Näille vuosille sijoittuvatkin juuri Naganon olympialaiset ja niiden jälkipuinti, mikä jälkeen naiskiekkoilun näkyvyys alkoi taas heikentyä. Kovia lukuja argumenttini tueksi: kaikissa lukemissani vuoden 1993 numeroissa on ainakin yksi juttu naiskiekosta, kun taas vuonna 2001 on ainakin kolme peräkkäistä lehteä, jossa naiskiekkoilua ei mainita sanallakaan.⁶⁵

Lehden esittämässä tilastoissa, joita löytyy joka lehdestä, naisten jääkiekko näkyy vain silloin tällöin ja näkyessäänkin sille annetaan vähemmän tilaa kuin junnukiekolle. Osittain tämä selittyy luonnollisilla pelillisillä syillä: pelaajien ja pelien pienempi määrä tarkoittaa sitä, että uutta tilastoitavaa ei ole. Lukijan palstalta löytyy kuitenkin myös naisten kiekosta kertomisen määrän lisäämistä vastustavia kommentteja. Esimerkiksi heti lehden toisessa virallisessa numerossa vuonna 1993 eräs lukija mainitsee ikään kuin sivulauseessa, että ”naisten

⁶¹ Ijäs 2021, 1–2.

⁶² Heikkinen 2022, 63.

⁶³ Leinonen 2015, 184–185.

⁶⁴ Leinonen 2015, 182.

⁶⁵ *Jääkiekkolehti* 2001, numerot 6, 7 ja 8.

jääkiekkoa lehdessä voisi vähentää”.⁶⁶ Määrä ei kuitenkaan tarkoita samaa asiaa kuin laatu. Vaikka alusta asti *Jääkiekkolehden* toimittajien pyrkimyksenä on ollut tehdä samanlaisia juttuja kaikista lajia pelaavista henkilöistä, kutsutaan vuonna 1993 haastateltua aikuista, useita pallopelejä pelaavaa aikuista naista tytöksi.⁶⁷ Vuoteen 2003 mennessä tällainen on pääsääntöisesti poistunut, eikä esimerkiksi kanadalaista Hayley Wickenheiseria, joka tuli Suomeen pelaamaan miesten Mestis-sarjaa, kutsuta tytöksi kertaakaan.

Naisten pelaama kiekko on koko olemassaolonsa ajan kärsinyt arvostuksen puutteesta, joka heijastuu suoraan esimerkiksi aiemmin mainittuun näkymättömyyteen mediassa sekä sponsorirahan puutteeseen. Taloudellisestikin jääkiekko on miesten maailma, ja ammattilaistasolla pelaavat naiset joutuvat usein turvautumaan pelin ulkopuolisiin rahanlähteisiin.⁶⁸ Johanna Leinonen kuvaa tilannetta osuvasti sanoessaan, että ”naisten jääkiekkoa vaivaa kierre, joka hankaloittaa lajin arvostuksen lisäämistä: vähäisen kiinnostuksen vuoksi laji ei kiinnosta sponsoreita, ja ilman sponsorirahoja lajia ei pystytä markkinoimaan tehokkaasti, mikä puolestaan ylläpitää lajin näkymättömyyttä mediassa.”⁶⁹

Naisten kiekon näkyvyyden puute heijastuu suoraan myös jääkiekon fanikulttuuriin siinä suhteessa, että esimerkiksi aiemmin mainittu jääkiekkokorttien keräilymania ei koskaan pitänyt sisällään naiskiekkoilijoista tehtyjä keräilykortteja. Tässä näkyy sama Leinosen kuvaama kierre; naiskiekkokorteille ei uskottu olevan kysyntää, joten valmistajat eivät tehneet niitä, eikä tietoisuus naiskiekosta levinnyt korttien myötä. Myöskään jääkiekkomusiikkia ei tehdä naisten MM-kisoihin valmistautumista varten, eikä toreilla lauleta kappaleita, joiden kertosaieissa lauletaan siitä, miten naiset menevät mestaruuspokaalin kanssa saunaan.

Vuoden 1995 *Jääkiekkolehden* toisessa numerossa lukijan palstalla on kiihkeä puheenvuoro naiskiekkoilijoiden intohimosta ja lajin arvostuksen puutteesta:

Kuka on joskus nähnyt tyttöjen (n. 15 v.) sulloutuvan bussin ovesta sisään varusteineen, kävelemään pari kilometriä se kassi ja maila mukanaan ja harjoittelevan viimeisimpään lepakko aikaan? Jos olet nähnyt, niin sinulla voi olla aavistus naiskiekkoilun arjesta. Me vain rakastamme lajia niin palavasti, että jos ei vanhemmilta saa tukea, niin sitten selvittää itse. Meidänkin kassimme painavat ja jalat särkevät, mutta treenit sentään ovat elämän suola.⁷⁰

⁶⁶ *Jääkiekkolehti* 2/1993, 84.

⁶⁷ *Jääkiekkolehti* 3/1993, 49.

⁶⁸ Leinonen 2015, 189.

⁶⁹ Leinonen 2015, 190.

⁷⁰ *Jääkiekkolehti* 2/1995, 9.

Jo tämä lyhyt teksti vilisee viittauksia siihen, millaista jääkiekon harrastaminen oli naisena. Kirjoittaja kokee selvästi naiskiekon arvostuksen puutteen omassa arjessaan, joutuuhan hän treenaamaan ”lepakko-aikaan” eikä koe saavansa tukea vanhemmiltaan edes harjoituksiin kulkemisessa. On mahdoton tietää kirjoittajan perheen olosuhteita tai sitä, johtuuko tuen puute juuri kirjoittajan valitsemasta lajista vai jostain aivan muusta. Oli syy mikä tahansa, palstalle kirjoittaneella henkilöllä oli tarve tehdä muulle jääkiekkoyhteisölle näkyväksi hänen ja muiden naiskiekkoilijoiden aito halu pelata heille rakasta lajia vaikeammista olosuhteista huolimatta.

Lukijan palsta ei suinkaan jää ainoaksi paikaksi, jossa naiset kertovat jääkiekkoon liittyvistä unelmistaan ja niiden toteutumisen käymisestä. Marianne Ihalainen, suomalaisen naiskiekon legenda, joka keräsi lähes 20 vuotta kestäneellä urallaan peräti 11 arvokisamitalia, kuvaa vuoden 1995 *Jääkiekkolehden* haastattelussa, että hänen pitkäaikainen unelmansa pelata naisjoukkueessa toteutui vuonna 1981. ”Lehdessä oli maininta, että Vehmaisten kentällä kokoontuu tyttöjen porukka. Se oli elämäni suurin onnen päivä.”, Ihalainen sanoo.⁷¹ Myös myöhemmissä lehdissä naispelaajat korostavat usein sitä, kuinka suuri merkitys jääkiekolla on ollut heille. Esimerkiksi Katja Riipi kertoo piilottaneensa luistimensa kotitalonsa rappuun ja karanneensa iltaisin kiekkokentälle.⁷²

Mielenkiintoiseksi tekijäksi nousee se, että vaikka Suomen naisleijonat alkavat näyttää menestystä ja naisten jääkiekkoon panostetaan yhä enemmän niin liiton kuin paikallistoimijoidenkin aloitteesta, naiskiekon arvostuksen nousun perään kysellään koko tämän tutkielman kattavan kymmenen vuoden ajanjakson ajan. Vuonna 1993 Hanna Teerijoki, palloilulajien monitaituri, joka mursi jääläjien sukupuolirooleja valmentessaan HIFK:n miesjoukkuetta, painottaa, että myös naisiin on satsattava. Hän mainitsee erityisesti leirityksen kehittämisen ja kansainvälisten treenimatsien tärkeyden.⁷³ Vuonna 2003 vuorossa on naisia valmentava Kalle Kulmala, joka saa puheenvuoron jutussa, joka kertoo toisesta sukupuolijakoa rikkovasta naisesta, Hayley Wickenheiserista. Kulmala sanoo, että ”kaikkien niiden, jotka pitävät naiskiekkoilua marttakerhomaisena puuhasteluna, kannattaa mennä katsomaan Wickenheiseria paikan päälle. Kokemus on taatusti ainutlaatuisempi kuin joku keskitalven panokseton SM-liigan kamppailu.”⁷⁴ Kulmalan kommentista voi päätellä, että

⁷¹ *Jääkiekkolehti* 3/1995, 54.

⁷² *Jääkiekkolehti* 4/2000, 79.

⁷³ *Jääkiekkolehti* 4/1993, 36.

⁷⁴ *Jääkiekkolehti* 1/2003, 17.

naiskiekkoilun arvostus kiekkoväen joukossa ei ole noussut niin paljon kuin lajiaktiivit ja muut asiaa edistäneet varmasti olisivat toivoneet.

Jääkiekko harvoin liitetään tyttöihin mahdollisten harrastuksien yhteydessä, eivätkä jääkiekkoilijat itse ole tähän poikkeus. Esimerkiksi vuonna 1993 haastatellulla Matti Forsilla on kaksi lasta, joista vanhempaa, kolmetoistavuotiaista tyttöä ei edes mainita mahdollisen jääkiekkoharrastuksen yhteydessä. Forsilla on myös kahdeksanvuotias poika, joka nousee esiin Forsin pohtiessa tulevaisuutensa mahdollisuuksia alkaa valmentaa jääkiekkoa. ”Missään nimessä en kuitenkaan aio lähteä tekemään valmentajan uraa oman poikani kustannuksella. Mats-Peter ei pelaa toistaiseksi jääkiekkoa, enkä minä aio sitä myöskään hänelle tuputtaa.”⁷⁵ Muutamaa vuotta myöhemmin uutta juniorimaajoukkueen valmentajaa Rauno Korpea haastatellaan *Jääkiekkolehteen*. Yhdeksi tekstin väliotsikoksi on nostettu ”Tytär jumppaa, pojat luistelevat”, vaikka Korven lapsista ei muuten puhuta koko jutussa yhtä, harrastuksiin liittymätöntä kysymystä lukuun ottamatta, ollenkaan.⁷⁶

Kuten aiemmat esimerkit osoittavat, joutuvat naiset jatkuvasti suhteuttamaan oman toimintansa jääkiekon miehisiin oletusarvoihin, ja lajin parissa toimiminen usein leimaa heitä tavalla tai toisella. Jääkiekkoa pelaavat naiset mielletään usein ”poikatytöiksi”, sillä perinteisesti naisellisena pidettyinä ominaisuuksilla varustettu pelaaja ei mitenkään voisi pelata jääkiekkoa.⁷⁷ Esimerkiksi vuonna 1996 vuoden naisjääkiekkoilijaksi valitun Johanna Ikosen haastattelussa häneltä kysytään, milloin hän antaa naisellisuudelleen vallan ja miten naiskiekkoilijan tulisi käyttäytyä.⁷⁸

Naiset eivät kuitenkaan ole yksin urheilulajiin liittyvien stereotyyppien kanssa; myös miehet joutuvat suhteuttamaan itsensä jääkiekossa vallitsevaan maskuliinisuuden ihanteeseen tavalla tai toisella. Siinä kyselytutkimuksessa, johon tässä tutkielmassani usein viittaama *Kiekkokansa*-teos perustuu, vastaajat kuvasivat miespelaajia muun muassa ”äijiksi”, ”koviksi jätkiksi” ja ”sankareiksi.” Myös suomalaisuuteen yhdistetty sisu, periksiantamattomuus ja sotimiseen liittyvät kielikuvat nousivat esiin.⁷⁹ Jääkiekkosankaruus on tähän asti ollut status, jonka vain mies voisi saavuttaa. Daniel Alsarve argumentoi, että tällaisen sankaristatuksen tavoittelu on osasy sille, miksi jääkiekkokulttuuri muuttuu niin hitaasti. Haavekuvat

⁷⁵ *Jääkiekkolehti* 3/1993, 11–12.

⁷⁶ *Jääkiekkolehti* 6/1995, 31.

⁷⁷ Leinonen 2015, 191.

⁷⁸ *Jääkiekkolehti* 6/1996, 69.

⁷⁹ Leinonen 2015, 196–197.

kansallisen sankarin asemaan noususta saavat nuoret pelaajat kestämaan ja omaksumaan mukisematta myös kiekkokulttuurin haitalliset puolet.⁸⁰

Miesjäähkiekkoilijat, valmentajat ja muut henkilöt käyttävät *Jääkiekkolehdessä* kieltä, joka korostaa ja vahvistaa käsitystä kiekkoilijoiden maskuliinisuudesta, mutta myös kieltä, jolla maskuliinisuutta kyseenalaistetaan. Usein kiekkoilijoiden itseensä tai muihin kohdistama kritiikki saa muotoja, joissa perinteisesti naiseuteen viittaavia asioita käytetään loukkauksina tai merkkeinä heikkoudesta. Tämä alkaa jo lehden ennakkonumerossa vuonna 1993, kun Juha Riihijärvi kertoo haastattelussa ajasta, jolloin vaihtoi juniorina joukkuetta eikä ottanut pelaamista niin tosissaan. Hänen paluutaan Kärppiin kuvataan ”shokkimaiseksi”, koska hän ei jaksanut tehdä yhtäkään leuanvetoa. Tämän lisäksi Riihijärvi kertoo työskennelleensä vanhempiensa kaupassa Oulussa, ja siksi häntä nimitetään *Jääkiekkolehden* jutussa ”kassaneidiksi”.⁸¹ Tällainen tapa erottautua naisista ja naiseudesta on oleellinen osa hegemonista maskuliinisuutta ja ilmaantuu yleensä objektivoivana seksisminä ja vähättelevänä huumorina.⁸²

Yksi termi, joka toistuu usein puhuttaessa jostakin pelaajasta, joka on tehnyt tai sanonut jotain maskuliinisen roolituksen ulkopuolella, on ”pehmo”. Pelkästään vuoden 1994 ensimmäisessä numerossa sana esiintyy kahdessa eri jutussa, joiden välissä on alle kymmenen sivua.⁸³

Vuonna 2000 tilanne näyttäytyy osittain samana esimerkiksi silloin, kun Esa Tikkanen ottaa kovasanaisesti kantaa Ruotsissa testattuun uuteen, jo aiemminkin esimerkkinä käytettyyn kypäräpakkoon liittyvään sääntöön. Säännön mukaan pelaajan piti lähteä heti vaihtoaitioon, jos kypärä putoaa päästä. Mikäli näin ei toimita, kuuluu tuomarin viheltää kahden minuutin jäähy. Tikkanen luonnehtii sääntöä täydeksi pelleilyksi ja jatkaa kommenttiaan tokaisemalla, että ”pian pelataan varmaan hameet päällä”.⁸⁴ Adi Adams, Eric Anderson ja Mark McCormack havaitsivat vuonna 2010 jalkapallossa tapahtuvaa maskuliinisuuden diskurssia tutkiessaan, että heidän tutkimassaan joukkueessa käytettiin kahta erilaista tapaa määrittää maskuliinisuutta. Ensimmäinen tapa, eli maskuliinisuuden vahvistamisen diskurssi, keskittyi pelaajien ja pelin luonteen maskuliinisten ominaisuuksien korostamiseen.⁸⁵ Toinen tapa, maskuliinisuutta haastava diskurssi, otettiin käyttöön, kun joukkue tai yksittäinen pelaaja ei

⁸⁰ Alsarve 2021, 1692–1693.

⁸¹ *Jääkiekkolehti* ennakkonumero, huhtikuu 1993, 38.

⁸² Alsarve 2021, 226.

⁸³ *Jääkiekkolehti* 1/1994, 36, 42.

⁸⁴ *Jääkiekkolehti* 2/2000, 10.

⁸⁵ Adams, Anderson, McCormack 2010, 285–287. Alkuperäinen englanninkielinen käsite on *masculinity establishing discourse*.

täyttänyt niitä maskuliinisuuden rooleja, joita heille oli määritelty.⁸⁶ Edelliset esimerkit *Jääkiekkolehdestä* noudattavat näitä samoja kategorioita: kun yksittäinen pelaaja tai jopa uusi sääntö eivät täytä niitä maskuliinisuuden kriteerejä, joita jääkiekolle on määritelty, niitä kritisoidaan diskurssilla jossa kyseisten toimijoiden maskuliinisuutta haastetaan.

Toisinaan kuitenkin tapahtuu jotain, joka kääntää jääkiekon sukupuoliroolit pääläelleen: tytöt voittavat pojat.

Kuhmonniemen ala-asteen kahdeksan poikaa kokivat elämänsä järkytyksen viime maaliskuussa järjestetyssä kunnan Nuori Suomi -liigan loppusarjassa. Vahvana ennakkosuosikkina loppusarjaan lähtenyt Kuhmonniemi jäi viimeiseksi, vaikka kolme poikaa oli paikallisen Kuhmon Kivan juniorikiekkoilijoita. Voiton vei Vepsän ala-aste ja myös Paloniemi kiilasi edelle. Eikä tässä kaikki. Vepsän joukkue koostui kolmesta työstä ja kahdesta pojasta – yksikään ei kuulunut Kivan junioreihin! – Luonnonjääkaukalot ovat syrjäkylillä usein normaalia pienempiä, joten kaunokeilla pelanneet tytöt olivat tottuneet puolikkaaseen kenttään. Mutta silti KuKin pojat saavat mennä itseensä. Tyttöjä ei pidä koskaan aliarvioida.⁸⁷

Tässä esimerkissä on kyse lapsista, jotka eivät vielä ole käyneet läpi perinteisesti biologisia eroja sukupuolten välillä kasvattavaa murrosikää. Siitä huolimatta on selvää, että pojat olettivat voittavansa tytöt, ja kun näin ei käynytäkään tyttöjen heikommasta lähtökohdista huolimatta, kutsutaan tilannetta poikien elämän suureksi järkytykseksi.

Jääkiekkokulttuurin sukupuolittuneisuus näkyy myös suhtautumisessa kannattajiin. Jääkiekkokatsomo on perinteisesti kuviteltu yhtä miehiseksi tilaksi kuin muutkin lajiin liittyvät tilat, mutta näin ei kuitenkaan ole. Erityisesti 1990-luvulla nuorten naisten määrä aktiivikannattajien joukossa kasvoi. Miehisen lajin fanituksessa naiset ovat myös kohdanneet haasteita; niin kiekkotietämykseensä liittyvää epäilyä kuin ennakkoluuloja siitä, että he ovat kiinnostuneita lajista ainoastaan siitä syystä, että ovat olleet ihastuneita pelaajiin.⁸⁸ Tämä käsitys esiintyy usein myös *Jääkiekkolehdessä*, niin pelaajien, toimittajien kuin muidenkin kiekkoaktiivien esittämänä. Vuoden 1995 toisessa numerossa on kolmen sivun mittainen henkilökuvaa Jarmo Kuusistosta. Siinä Kuusisto kertoo koko perheen seuraavan aktiivisesti hänen pelejään, mutta huomauttaa, että ”tyttäret taitavat katsella enemmän poikia kuin isän otteita”.⁸⁹ Lopulta kuitenkin sekä nais- että mieskannattajat arvostavat pelissä melko

⁸⁶ Adams, Anderson, McCormack 2010, 287–289. Alkuperäinen englanninkielinen käsite on *masculinity challenging discourse*.

⁸⁷ *Jääkiekkolehti* 9/1994, 60.

⁸⁸ Leinonen 2015, 203–207.

⁸⁹ *Jääkiekkolehti* 2/1995, 13.

samanlaisia teemoja: yhteisöllisyyden tunnetta, vauhtia ja vaarallisia tilanteita sekä pelin yleistä tempoa.⁹⁰

Sukupuoliin liittyvät odotukset, vaatimukset ja normit ovat täysin erottamaton osa jääkiekkokulttuuria niin Suomessa kuin maailmallakin. Miesten roolina on toimia kaiken kestävinä, kamppailevina, aggressiivisina ja kovina urheilusankareina. Näitä näkemyksiä haastavia miehiä löytyy vähän, tai he eivät ainakaan tee sitä erityisen avoimesti, sillä hypermaskuliinisen roolituksen haastaminen on vaikeaa. Naisten rooliksi rajautuu tukiorganisaationa toimiminen ja kannatustoimintaan osallistuminen, eikä senkään aina uskota kumpuavan aidosta kiinnostuksesta jääkiekkoa kohtaan. Kun naiset sen sijaan pelaavat, he joutuvat suhteuttamaan itsensä maskuliiniseen tilaan ja saavat usein otsaansa erilaisia leimoja. Tämän lisäksi naisten peli kärsii arvostuksen ja taloudellisen tuen puutteesta.

⁹⁰ Leinonen 2015, 209.

3 Tappelevat miehet ja kotia hoitavat naiset – katsaus sukupuolirooleihin jääkiekkoväkivallan ja kodin piirin kautta

3.1 ”Ei se tarkoitus oo ketään vetää siellä turpaan” – aggressiivisuus ja väkivalta jääkiekossa

Dallas Starsin suomalaispuolustaja Sami Helenius ei ole varsinainen tappelija, mutta aina silloin tällöin hän joutuu pudottamaan hanskat. Helenius kertoo Dallas Starsin nettisivuilla, miten vaikeaa hänen on selittää tappelut kahdelle lapselleen, erityisesti 6-vuotiaalle Saralle. ”Yhdessä tappelussa hän näki verta paidallani ja alkoi itkeä. Hän sanoi, että isän on lopetettava tuo. Lapset eivät ymmärrä, vaikka äiti sanoi, että se on isän työtä. – Seuraavana aamuna hän katsoi kasvojani ja hän näki, että isä on kunnossa. Hän kysyy aina, että miksi tappelet. Se on erittäin vaikeaa selittää sen ikäiselle tytölle.”⁹¹

Heleniuksen esimerkki kuvaa erinomaisesti sitä mentaliteettia, joka jääkiekkopiireissä vallitsee suhteessa väkivaltaan ja aggressiivisuuteen. Pelaaja itse tunnustaa, ettei tappelujen perustelu lapselle ole helppoa, mutta on valmis yrittämään aina uudestaan, sillä väkivalta on vain yksi hänen uransa vaatimuksista. Perheen äidillä on sama mentaliteetti; isän pelipaidalla oleva veri kuuluu tämän työhön ja se on tavalla tai toisella pystyttävä selittämään säikähtäneille lapsille. Jääkiekon säännöt ovat, kuten jo aiemmin todettu, muita pallopelejä fyysisemmät ja sisältävät enemmän kontaktia, mutta väkivaltaisuutta ja tappeluja niissä ei sallita. Siitä huolimatta sääntöjen vastainen väkivaltaisuus on integroitunut vahvasti osaksi peliä, myös Suomessa ja pohjoismaissa, joissa pelityyli on perinteisesti painottunut taitokiekkoon.

Ennen aiheen syvempää tarkastelua on kuitenkin syytä määritellä, mitä tarkoitan puhuessani väkivaltaisuudesta ja aggressiivisuudesta, sillä ne eivät ole sama asia. Jim Parry määrittelee artikkelissaan ”Violence and aggression in contemporary sport” (2002) aggressiivisuuden toiminnaksi, johon liittyy aina jonkin asteista voimankäyttöä. Aggressiivisuus urheilussa sisältää Parryn mukaan kolme elementtiä: siinä pyritään saavuttamaan etua itselle tai joukkueelle voimaa käyttämällä, se on hyökkäävää (jääkiekon tapauksessa esimerkiksi kiekosta kamppailua) ja proaktiivista. Yleensä tällainen aggressiivisuus on hyväksyttävää joukkueurheilun säännöissä. On kuitenkin täysin mahdollista olla aggressiivinen olematta väkivaltainen. Väkivaltaisuudeksi aggressio muuttuu Parryn mukaan silloin, kun tarkoituksena on tuottaa muille kipua tai muuta vahinkoa. Yleensä tällainen väkivaltaisuus on

⁹¹ *Jääkiekkolehti* 8/2001, 21.

kiellettyä urheilun säännöissä.⁹² Väkiältä ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan fyysiseen ulottuvuuteen, vaan sillä on myös psykologisia ja sanattomia muotoja. Näiden huomioiminen on tärkeää siinä mielessä, että niiden tarkastelusta pois jättäminen voi esimerkiksi piilottaa usein naisten kokeman pelottelun ja uhkailun, joiden seuraukset ovat verrattavissa fyysisiin väkivallan muotoihin.⁹³ Koska tämä tutkielma pohjautuu alkuperäislähteeseen, jossa muita väkivallan muotoja ei pääsääntöisesti sanoiteta, keskityn tarkastelussani ehkä perinteisemmäksi näkökulmaksi koettuun väkivallan fyysisiin ilmentymiin.

Jääkiekon väkivaltaisuuden hyväksyminen on monitasoinen ilmiö, jota kannustetaan ja opetetaan monilla eri tasoilla aina valmennuksesta yleisöön. Tutkimuksessaan väkivaltaisuuden ja maskuliinisuuden yhteydestä jääkiekossa Marc Weinstein, Michael Smith ja David Wiesenthal esittävät, että jääkiekkoilijoita opetetaan jo nuoresta asti siihen, että tietyt väkivaltaiset sääntörikkomukset ovat hyvästä, jos ne edistävät joukkueen menestystä. Väkivaltaisuus osana jääkiekkoilijan kompetenssia näkyy myös siinä, että väkivaltaisesti käyttäytyviin pelaajiin yhdistetään urheiluraportoinnissa positiivisia adjektiiveja.⁹⁴ Myös Daniel Alsarven haastattelututkimuksessa ainakin yksi ruotsalaisvalmentaja kertoi, että oli suoraan kannustanut pelaajiaan aloittamaan tappeluita.⁹⁵ *Jääkiekkolehdestä* löytyy paljon esimerkkejä siitä, että väkivaltaisuus jäällä ei tunnu ainakaan huonontavan lehden arviota pelaajasta. Vuonna 1993 haastatellaan poliisipelaajaksi määriteltyä Timo Peltomaata. Hänen roolinsa joukkueessa oli selvä, sillä valmentaja oli halunnut joukkueeseen ”yhden hullun ajelemaan kaikkea liikkuvaa laitaa vasten. Välillä saattoi olla semmoisia otteluita, etten koskenut ollenkaan kieksoon”. Tämä kommentin jälkeen jutussa kuvataan Peltomaata rehtinä ja reiluna miehenä, joka ei esitä roolia eikä valita mistään.⁹⁶ Hänen väkivaltaisuutensa pelissä ei siis vie *Jääkiekkolehden* mielestä mitään pois hänen kadehdittavan positiivisista ominaisuuksistaan pelaajana.

Linja jatkuu myös myöhemmissä lehdissä, vaikka tällainen pelkästään poliisina toimivan pelaajatyyppin ilmeneminen vähentyykin. Esa Tikkasen henkilökuvassa vuonna 2000 häntä ylistetään lujatahtoiseksi, rohkeaksi ja poikkeuksellisen jääkiekkoilyn omaavaksi pelaajaksi. *Jääkiekkolehden* jutusta saa sen kuvan, että on täysin luonnollista, että Tikkasen kaltainen noin lahjakas pelaaja osallistui NHL:n paikallispeleissä joukkotappeluihin, joissa myös

⁹² Parry 2002, 207–208.

⁹³ Alsarve 2021, 223.

⁹⁴ Weinstein, Smith & Wiesenthal 1995, 835.

⁹⁵ Alsarve 2021, 228.

⁹⁶ *Jääkiekkolehti* 2/1993, 8–10.

aitiossa istuneet pelaajat hyppäsivät mukaan käsiryssyyn.⁹⁷ Myös Weinstein et. al tutkimus tukee tätä näkemystä, sillä he havaitsivat muiden pelaajien sekä valmentajien arvioivan väkivaltaisemmat pelaajat taitavimmiksi kuin muut. Jääkiekon huipputasolla on tärkeää, että pelaaja osallistuu tappeluihin ainakin silloin tällöin, erityisesti jos heidän maskuliinisuuttaan on kyseenalaistettu.⁹⁸ Kuten tutkielmani aiemmat esimerkit ovat osoittaneet, *Jääkiekkolehden* perusteella tällaista maskuliinisuutta haastavaa puhetta esiintyy. Voi siis olettaa, että ainakin yksi vastaus tällaiseen puheeseen on väkivaltaisten sääntörikkomusten lisääntyminen ainakin väliaikaisesti.

Jääkiekkolehdessä haastatellut tai esitellyt pelaajat pitivät itseasiassa melko harvoin itseään mitenkään poikkeuksellisen väkivaltaisina, vaan enemmänkin pyrkivät kieltämään lehden tai muun kiekkoyhteisön heille antamia titteleitä. Tällainen pelaaja oli esimerkiksi Tuomas Grönman, jota lehti nimittää ”SM-liigan ykköspoliisiksi” vuonna 1995.⁹⁹ Grönman ei itse pidä poliisinimityksestä ja haluaa sen sijaan ajatella itseään pelaavana puolustajana. Hän kuitenkin tunnustaa, että ”joskus tilanne räjähtää sellaiseksi, ettei kahinaa voi välttää”. Erityisesti niissä tilanteissa, jossa Grönman näkee oman joukkueoverin loukkaantuneen, hänessä nousee pakottava tunne suojella toista pelaajaa, eikä hän lähde karkuun tai lopeta ennen kuin tappelu on ohi.¹⁰⁰ Alussa lainaamassani Heleniuksen ja nyt Grönmanin ajatusmaailmassa tuntuu olevan yhteistä juuri se, että joissain tilanteissa tappelu on pakollista ja heidän tehtävänsä on ottaa niihin osaa. Ensin mainittu pelaaja ei kerro, millaisia tunteita tappeluihin joutuminen hänessä herättää, eli emme tiedä mitkä hänen todelliset motiivinsa ”hanskojen pudottamiseen” on. Grönmanin motivaatio tuntuu kuitenkin olevan selvästi joukkuekaveria kohtaan heräävä suojeluvaisto.

Näiden kahden esimerkin pelaajat tuntuvat myös luovan jonkinlaista etäisyyttä itsensä ja pelikentällä tapahtuvan aggression ja väkivallan välille. Sen tarpeellisuudesta huolimatta Grönman ei halua ottaa sitä osaksi omaa ammatti-identiteettiään ja Helenius kokee, että siitä on vaikeaa keskustella lasten kanssa. Jos pelaajat olisivat täysin sinut tekojensa kanssa, heillä tuskin olisi tällaisia vaikeuksia. Tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että jääkiekkopiirien

⁹⁷ *Jääkiekkolehti* 3/2000, 9–13.

⁹⁸ Weinstein, Smith & Wiesenthal 1995, 844.

⁹⁹ *Jääkiekkolehti* 4/1995, 53.

¹⁰⁰ *Ibid.*

ulkopuolella pelaajien kuvaamat aggression ja väkivallan ilmentyvät mielletään suurelta osin epäeettiseksi ja moraalisesti vääräksi toiminnaksi.¹⁰¹

Jääkiekossa suunnitellut aggression tai spontaanin väkivallan purkauksen kohteeksi eivät joudu ainoastaan muut pelaajat, vaan silloin tällöin myös tuomarit saavat oman osansa.

Jääkiekkolehdessä asiasta puhutaan esimerkiksi jutussa, joka käsittelee aina Atlantin toiselle puolelle kiekkoa tuomaroimaan päässyttä Seppo Mäkelää.

NHL-tähdet eivät sentään käyneet suomalaistuomariin käsiksi. Sen Mäkelä on kokenut ainoastaan SM-liigassa. Forssan palloseuran Kari Kauppila suivaantui raumalaisen tuomioon ja löi tätä mailalla toisten takaa silmäkulmaan. Mäkelään ommeltiin neljä tikkiä, Kauppila seurasi kokonaisen vuoden otteluita katsomon puolelta.¹⁰²

Tässä mielenkiintoista on se, että perinteisesti aggressiivisemmän pelityylin NHL:ssä pelaajat eivät olleet käyneet tuomariin käsiksi, vaan Mäkelä löysi esimerkkinsä Suomen SM-liigasta. Suomalaisten ja laajemminkin pohjoismaalaisten pelaajien näkökulmasta tilanne on kuitenkin eri, sillä NHL koetaan huomattavasti väkivaltaisempana ja vaarallisempana liigana kuin vaikkapa Suomen SM-liiga. Pohjoismaisia pelaajia pidettiin NHL:ssä liian kiltteinä ja pehmeinä, eikä heitä siksi haluttu palkata joukkueiden listoille. Vielä 1980-luvulla yksi aikansa parhaista puolustajista, Börje Salming, sai NHL:ssä pelatessaan osakseen huutelua ja jopa tappouhkauksia huolimatta fyysisestä uhrautumisesta tunnetusta pelitavastaan.¹⁰³ Teemu Selännekin kuvaa NHL-kiekon ja Suomi-kiekon eroja sanomalla, että hänen uudessa sarjassaan NHL:ssä pelataan ”räkäkiekkoa”, eli tapellaan ja hakataan.¹⁰⁴

Suomalainen jääkiekko ei kuitenkaan ole täysin vailla tappelijoita. Samana vuonna lehdessä on juttu Oldřich Válekista, tšekkiläisestä hyökkääjästä, joka pelasi Suomessa Hockey Reippaan riveissä Lahdessa. Válek itse sanoo olevansa pelaaja, joka ”ei kestä tasapaksua junnaamista” ja haluaa, että tapahtumiin reagoidaan voimakkaasti.¹⁰⁵ Hänen tapauksessaan tämä tarkoittaa esimerkiksi linjatuomarien päälle käymistä. Válek rikkoi tuomarien koskemattomuutta kahdesti pelatessaan Suomessa, ensimmäisen kerran 1989 ja toisen kerran 1991. Jälkimmäisen rikkomuksen rangaistuksena hänelle annettiin 17 ottelun pelikielto, eikä lahtelaisjoukkue enää usinut miehen sopimusta. Válek siirtyi pelaamaan Norjaan, josta palasi

¹⁰¹ Weinstein, Smith & Wiesenthal 1995, 844.

¹⁰² *Jääkiekkolehti* 4/1993, 33.

¹⁰³ Alsarve 2021, 1694.

¹⁰⁴ *Jääkiekkolehti* 3/1993, 39.

¹⁰⁵ *Jääkiekkolehti* 2/1993, 55

kuitenkin pian takaisin Suomeen, sillä Reippaan fanit halusivat hänet takaisin niin kovasti, että tämän sopimusta varten kerättiin yli 40 000 markkaa kansalaiskeräyksenä.¹⁰⁶

Välekin tapaus toimii erinomaisena esimerkkinä siitä, kuinka kannattajatkin osallistuvat aggressiivisuuden ja väkivallan kulttuurin jatkumiseen jääkiekossa. Useista väkivaltaisista rikkeistä huolimatta lahtelaiset kiekkofanit näkivät tšekin niin viihdyttävänä ja hyvänä pelaajana, että olivat valmiita käyttämään omaa rahaansa tämän takaisin saamiseen. Erityisesti urheiluväkivallasta puhuttaessa pitää huomioida se, että urheilua pidetään usein täysin todellisesta elämästä erillään olevana tilana, eräänlaisena pelillisenä speaktaakkelinä, jonka puitteissa ihmiset eivät välttämättä tunnista sitä todellista harmia, jota pelissä ilmenevä aggressiivisuus ja väkivalta aiheuttaa urheilijoille.¹⁰⁷ Christopher Matthews ja Alex Channon havaitsivat isobritannialaisia jääkiekkofaneja haastateltuaan, että joukkueen kannattajat antoivat jäällä tapahtuvalle väkivallalle omaa moraalikoodistoaan vastaavia merkityksiä. Eräs isä käytti tappeluita opettaakseen lapsilleen itsensä puolustamisen merkitystä. Toinen kannattaja näki jääkiekon vahvistuksena uskomukselleen siitä, että karma on olemassa, koska epäasiallisesti käyttäytyvät pelaajat saivat hänen mukaansa aina samalla mitalla takaisin, vaikka siinä saattoi mennä koko kausi.¹⁰⁸

Matthews ja Channon myös havaitsivat, että mitä fyysisemmäksi peli kävi, sitä innokkaammin katsomossa olevat fanit kannustivat omiaan, jopa silloin kuin tilanne eskaloitui tappeluksi. Kannattajat myös vahvistivat tutkijoiden oletuksen siitä, että jääkiekkoväkivaltaa ei nähdä oikeana väkivaltana, koska kyse on vain pelistä. Fanit myös oikeuttivat joidenkin vastakkaisen joukkueen pelaajien kohtaamaa väkivaltaa perustuen näiden fyysiseen kokoon tai pelityyliin. Haastatellut kannattajat vetosivat myös siihen, että pelaajat tuntuvat katsojan silmään nauttivan myös pelin aggressiivisista puolista ja että ainakin pelaajille maksetaan riittävä korvaus, jonka oletettiin kompensoivan mahdollisten loukkaantumisten riski. Tällaista kieltä käyttämällä jääkiekkofanit onnistuivat väistämään tutkijoiden jääkiekkoväkivallan sopivuuden kyseenalaistaminen.¹⁰⁹

Koska katsojat ovat oleellinen osa sitä, miksi jääkiekkoilijat voivat pelata ammatikseen, voi olettaa, että pelaajat kokevat ainakin jonkinlaista painetta tarjota faneilleen viihdyttäviä otteluita. Jos viihdyttävyyteen, kuten Matthews ja Channonin edellä käsitelty tutkimus

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Matthews & Channon 1995, 558–560.

¹⁰⁸ Matthews & Channon 1995, 566–568.

¹⁰⁹ Matthews & Channon 1995, 568–571.

esittää, kuuluu tietyn asteinen väkivaltaisuus, on seurauksena myös pelaajien mahdollisesti kokema paine tehdä väkivaltaisia tekoja pelin aikana. *Jääkiekkolehde*sä pelaajat kertovat tuntevansa siis valmentajien ja muiden pelaajien aiheuttaman paineen lisäksi myös tällaista kannattajien aiheuttamaa painetta. Toni Mäkiäholta kysyttiin lehden 99-kysymystä - juttusarjassa harmittaako häntä ihmisten unohtavan usein, että hän on myös hyvä tekemään pisteitä. Tällä lehti viittaa Mäkiähon väkivaltaisen ja hyvin fyysisen pelaajan maineeseen. Hän tekee vastauksessaan selväksi tuntevansa katsomosta tulevat paineet: ”Totta kai välillä harmittaa, kun kuulee jotain juttuja, että miksi sä et vetänyt sitä ja sitä turpaan. Se karkaa vähän se ajatus. Ei se tarkoitus oo ketään vetää siel turpaan. Se on tarkoitus, että joukkue voittais pelit.”¹¹⁰

Kaikista jääkiekkokannattajista väkivaltaisuuden lisääntyminen ei kuitenkaan ole positiivinen ilmiö. Lukijan kynästä -palstalla anonyymina pysyvä lukija ilmaisee oman ihmetyksensä siitä, miksi tappeluista on tullut osa myös suomalaisen jääkiekon arkipäivää. ”Tappelutko jääkiekkoilua?” -jutussaan lukija kyseenalaistaa esimerkiksi sitä, miksi linjatuomarit eivät enää tunnu puuttuvan tappeluihin samaan tapaan kuin ennen ja sanoo sitten, että ehkä tappelut hyväksyvät pelaajat ”pitävät tässäkin suhteessa esikuvanaan tuota kuuluisaa sarjaa tuon kuuluisan lätäkön toisella puolella. Se on mielestäni melko valitettavaa.”¹¹¹ Jutun kirjoittaja myös tunnistaa olevansa asiasta eri mieltä muiden kiekkofanien kanssa, joten jääkiekkokannattajat eivät ole tässäkin suhteessa yhtenäinen ryhmä, joka suhtautuisi kaikkiin pelin osa-alueisiin samalla tavalla.

Kannattajien tapaan myös medialla on oma osuutensa siinä, millaisessa valossa jääkiekkoväkivalta esitetään. Klikkiotsikoiden aikakautena ei varsinaisesti ole yllättävää, että osa jääkiekkoraportoinnista erityisesti sähköisessä mediassa nostaa otsikoihin tappeluita ja loukkaantumisia; mitä dramaattisempaa, sen parempi. Tutkimuksessaan maskuliinisuuden ja urheilun suhteesta yhdysvaltalaisessa televisioidussa urheilussa Michael Messner, Michele Dunbar ja Darnell Hunt esittävät kymmenen yleistä maskuliinisuuteen liittyvää teema, jotka korostuivat lajista toiseen. Näistä kolme ovat erityisen relevantteja väkivallan ja aggressiivisuuden hyväksymisen ja vähättelyn kulttuurille jääkiekon näkökulmasta. Tutkijat havaitsivat, että aggressiivisemmin toimivia urheilijoita keuhuttiin toistuvasti selostajien toimesta ja huonosti pärjäävien pelaajien suoritusta perusteltiin aggression puuttumisella.¹¹²

¹¹⁰ *Jääkiekkolehti* 10/2001, 85.

¹¹¹ *Jääkiekkolehti* 3/2000, 78.

¹¹² Messner, Dunbar & Hunt 2000, 385–386.

Hiljattain tapahtunutta väkivaltaa tai pelaajien välisiä riitoja käytettiin usein herättämään katsojien mielenkiinto ennen varsinaisen urheilutapahtuman alkua ja humoristista ”pojat ovat poikia” asennetta käytettiin hyväksymään väkivaltainen käytös.¹¹³ Kolmas teema on se, että ne urheilijat, jotka jatkoivat pelaamista esimerkiksi kivusta huolimatta tai uhrasivat omaa ruumistaan joukkueen menestyksen eteen, saavuttivat useimmiten sankaristatuksen.¹¹⁴ Jääkiekon piirissä tällainen puhe on hyvin yleistä ja se on esillä myös *Jääkiekkolehdestä*.

Kontekstin huomioiminen on tässä tapauksessa tärkeää; USA:n urheilutelevisiointi poikkeaa Suomen vastaavasta ja sanoma- ja aikakauslehdet eivät noudata television konventioita. Olen kuitenkin huomannut tutkimuksessa mainittujen painopisteiden toistumisen myös *Jääkiekkolehdestä*. Paikoin juttujen otsikot ja jopa väliotsikot korostavat pelien ja pelaajien aggressiivisuutta ja väkivaltaisista tapahtumista. Samana vuonna, kun Toni Mäkiäho kertoo kannattajien asettamasta paineesta väkivaltaiseen sääntöjen rikkomiseen, on ”Suomalaiset NHL:ssä” -jutussa muun muassa seuraavia väliotsikoita: ”Haakana valmis tappelemaan” ja ”oma pelaaja mursi Dahlmanin kiekon.”¹¹⁵ Messner et al. nostavat yhdeksi teemaksi myös urheilun ja sotimisen yhdistämisen toisiinsa diskursiivisin keinoin, ja *Jääkiekkolehti* osallistuu myös tämän kielellisen keinon yleiseen käyttöön.

Naisten jääkiekossa suhtautuminen aggressiivisuuteen ja väkivaltaan on hyvin erilaista. Kuten aiemmin todettu, naisten pelaamassa kieossa on yksi merkittävä sääntömuutos: vartalotaklaus on kielletty. Samaan suuntaan luistellaessa fyysinen kontakti kuitenkin sallitaan. Joissain maissa tehdään tai on tehty sääntökokeiluja, joissa vartalotaklausta rajoittava sääntö on poistettu, jolloin naisten ja miesten kiekosta poistuvat kaikki sääntöerot. Naisten jääkiekon parissa toimivien aktiivien sisällä on perinteisesti ollut monenlaisia näkökulmia siitä, miten sääntöero vaikuttaa jääkiekkoon ja onko se hyvä vai huono asia. Nancy Theberge tutki kanadalaisten, naisten huipputasolla pelaavien jääkiekkoilijoiden suhtautumista pelin fyysisyyteen ja havaitsi joidenkin naisten kuvaavan omaa pelityyliään aggressiiviseksi ja pitävän sitä nimenomaan positiivisena ominaisuutena.¹¹⁶

Sääntöeroihin Thebergen haastateltavat suhtautuivat vaihtelevasti. Osan mielestä tarkoituksellisten taklausten puuttuminen korosti pelin nopeutta, tarkkuutta ja muita taitoja vaativia puolia. Omat säännöt näyttäytyivät tässä valossa positiivisina. Toisaalta osa pelaajista

¹¹³ Messner, Dunbar & Hunt 2000, 387.

¹¹⁴ Messner, Dunbar & Hunt 2000, 387–388.

¹¹⁵ *Jääkiekkolehti* 9/2001, 65.

¹¹⁶ Theberge 1997, 72–73.

oli pelannut jääkiekkoa Kanadassa jo silloin kun kaikki vielä pelasivat peliä samoilla säännöillä. Heidän mielipiteissään esiin nousee erityisesti se, että taklaaminen on samalla lailla pelillinen ja opittavissa oleva taito kuin esimerkiksi luistelu, eikä se automaattisesti johda muihin sääntörikkomuksiin tai väkivaltaisuuden purskahduksiin. Tästä näkökulmasta naispelaajilta viedään sääntömuutoksella mahdollisuus harjoitella tiettyjä lajiin kuuluvia taitoja. Pelaajien ja joidenkin valmentajien mielestä naisten jääkiekkoa tulisi nimenomaan korostaa omana lajinaan, kun taas toisten mielestä sääntöero esti heitä pelaamasta sitä ”oikeaa” jääkiekkoa, jota he olisivat halunneet pelata.¹¹⁷ Myös *Jääkiekkolehdestä* otetaan kantaa tähän keskusteluun. Naisten maajoukkueen toisena valmentajana vuodesta 1996 toiminutta Jorma Kurjenmäkeä harmittaa vuoden 2000 maailmanmestaruuskilpailujen jälkeen se, että naisten ja miesten kiekkoa vertaillaan keskenään. ”Naisten kiekko on oma hieno lajinsa lajin sisällä. Naisten pelistä löytyy omia hienoja juttuja”, Kurjenmäki sanoo.¹¹⁸ Tästä haluan kuitenkin huomauttaa, että kommentoija on mies. Naisten omia kommentteja tähän asiaan ei *Jääkiekkolehdistä* silmiini osunut.

3.2 ”Sihteeri, taloudenpitäjä, suunnittelija, ruuanlaittaja ja vielä siivojakin” – Sukupuoliroolit kotona ja työelämässä

Jääkiekkolehden välittämät ja rakentamat sukupuoliroolit eivät rajoitu pelkästään jääkiekon ja jääkiekkokulttuurin sisään kuuluvien asioiden piiriin. Lehteä lukiessa esiin nousee monenlaisia teemoja, kuten sukupuolen nähty vaikutus rooliin työelämässä sekä perheen ja kodin sisäisten tehtävien jaot. Tässä luvussa käsittelen näitä jääkiekon välittömän kontekstin ulkopuolelle sijoitettavia rooleja ja kiinnitän erityistä huomiota siihen, kuinka *Jääkiekkolehden* eri toimittajat vaikuttavat näiden roolien muodostumiseen. Erittelen myös niitä muutoksia, joita rooleissa tapahtuu aikarajaukseni sisällä. Keskityn ensin naisiin ja heidän rooleihinsa jääkiekkoilevien miestensä tukijoina, lastensa kasvattajina ja työssäkäyvinä naisina ja perheiden sitten miehiin ja heidän rooleihinsa esimerkiksi perheen päänä ja ensisijaisina ammattiurheilijoina. Puhun tässä luvussa lähes ainoastaan niin, että jääkiekkohenkilöiden puoliset ovat naisia, samoin ne henkilöt, jotka kasvattavat lapsia. En pyri vahvistamaan jääkiekossa tiukassa olevaa heteronormatiivisuutta, mutta käsittelemässäni aineistossa ei ole edustettuna yhtään (julkista) moninaista perhettä tai parisuhdedynamiikkaa.

¹¹⁷ Theberge 1997, 73–76.

¹¹⁸ *Jääkiekkolehti* 4/200, 78.

Erityisesti aikarajaukseni alkupään lehdissä tilanne on useinkin se, että naisten jääkiekko ei saa yhtäkään mainintaa, mutta jossakin miestä tukevassa roolissa olevaa naista haastatellaan. Useimmiten kyse on juuri puolisoista, mutta joukossa on myös äitejä. Lehden varhaisissa vuosikerroissa naisille esitetään kysymyksiä, jotka liittyvät heihin itseensä, mutta ne tuntuvat enemmänkin välikevennyksiltä sen oikean asian, eli miehen tukemisen, joukossa. Ennakkonumerossa jääkiekkoilijan vaimolta kysytään, mitkä ovat hänen parhaat ominaisuutensa. Hän miettii hetken ja vastaa sitten, että on ”aika hyvä jääkiekkoilijan vaimo”.¹¹⁹ *Jääkiekkolehden* viidennessä numerossa vuonna 1994, Italiassa järjestettyjen MM-kilpailujen jälkeen, on raportti lukijoiden kisamatkasta ja kuvia muista paikalle saapuneista suomalaisista merkkihenkilöistä.¹²⁰ Molemmissa jutuissa naiset esitetään ainoastaan kannustajina ja tukijoina.

Jääkiekkopelaajat myös aktiivisesti rakentavat perheilleen ja vaimoilleen tukijan roolia. Tämä itsessään ei ole negatiivista: heidän pyrkimyksensä on korostaa sitä, miten paljon tuki merkitsee huippu-urheilijalle. Hyvin usein henkilökuvaan haastateltu perheellinen pelaaja tai valmentaja ainakin mainitsee perheensä, joskus puhuu pidempäänkin heidän merkityksestään.¹²¹ Hyvästä tarkoituksestaan huolimatta pelaajat itse ja se tapa, jolla *Jääkiekkolehti* heidän kommenttinsa esittää, päätyvät toistoteoillaan luomaan ja vahvistamaan käsitystä, joissa naisten rooli rajautuu tukijana toimimiseen. Osa lehden haastattelemista puolisoista kuitenkin tiedostaa, että heiltä odotetaan tietynlaista roolia, mutta he eivät ole valmiita omaksumaan sitä. Erään pelaajan vaimo esimerkiksi korostaa haastattelussaan, että hänellä on oma ura eikä halua tulla leimatuksi valmentajamiestensä aikaansaannosten syyksi. Hänen mukaansa mies vastaa niistä itse, ei vaimo eikä perhe.¹²²

Myös ne naiset, jotka ovat valinneet nimenomaan tukijan roolin, tunnustavat, että heidän on täytynyt tehdä henkilökohtaisia uhrauksia miestensä kiekkouran eteen. Vuonna 1995 jääkiekkoilijan äiti kertoo, kuinka heidän perheessään ”jääkiekkoilu on koko ajan ykkönen ja ainoa”.¹²³ Hän kertoo myös varautuvansa elämään kaukalon laidalla seuraavat vuodet, ja että ”olen joutunut karsimaan hyvin paljon omia menoja, mutta en sano sitä säälien”.¹²⁴ Toisen pelaajan avovaimo jätti opintonsa kesken Jyväskylässä, kun hänen miehensä sai kahden

¹¹⁹ *Jääkiekkolehti* 0/1993, 59.

¹²⁰ *Jääkiekkolehti* 5/1994, 35–36 ja 38–39.

¹²¹ Katso esim. *Jääkiekkolehti* 6/1994, *Jääkiekkolehti* 2/2001.

¹²² *Jääkiekkolehti* 3/1996, 54.

¹²³ *Jääkiekkolehti* 3/1995, 43.

¹²⁴ *Jääkiekkolehti* 3/1995, 43.

kauden sopimuksen toiseen kaupunkiin. He olivat ensin muuttaneen puolison opintojen perässä Jyväskylään, ja pelaaja kuvaa tilannetta seuraavasti: ”Osat vaihtuivat. Mirka jätti koulunsa takiani ja Hermeksen vuosista lähtien olemme eläneet jääkiekkoilun ehdoilla. Avovaimo on tehnyt leijonantytön kotona lasten kanssa.”¹²⁵ *Jääkiekkolehden* sivuilta saa kuvan, jossa osa tukijoukkoihin roolitetuista naisista on alusta asti halunnut ja tiennyt päätyvänsä tällaiseen rooliin ja että he ovat olleet valmiita tekemään joitain uhrauksia. Osa naisista taas haluaa nimenomaan korostaa, että naiselle on muitakin vaihtoehtoja. Vuonna 2000 kiekkoilijan tyttöystävä tiivistää asian näin: ”Pitää kyllä sanoa, että ei aina ole herkkua olla jääkiekkoilijan tyttöystävä.”¹²⁶

Äskeisen lainauksen sanonut henkilö kertoo samassa haastattelussa olevansa suhteessaan ”sihteerin, taloudenpitäjän, suunnittelijan, ruuanlaittajan ja vielä siivojakin”.¹²⁷ Teema toistuu pelaajasta, tyttöystävästä, haastattelusta ja vuodesta toiseen. *Jääkiekkolehdessä* kysytään kotitöiden jakautumisesta niin naisilta kuin miehiltäkin ja vastaukset ovat kaikki pääsääntöisesti samanlaisia. Naiset ovat vastuussa kodin piiriin liittyvistä asioista, ja miehet eivät joko osallistu ollenkaan tai pitävät omaa rooliaan melko pienenä. Vuonna 1995 tehdyssä haastattelussa kiekkoilijan vaimolta kysytään, kuka tekee perheessä ruoan, siivoaa ja silittää. ”Voi, Veli-Pekka ei koskaan ole ehtinyt opetella mitään noista. Minä tykkään leipoa ja laittaa, teen mielelläni”, vastaa haastateltava.¹²⁸ Miehiltä kotitöihin liittyviä kysymyksiä kysytään vähemmän kuin naisilta; siinä, missä naishaastateltavalta saatetaan kysyä aiheesta kolme kysymystä, miehiltä kysytään sen sijaan vaikkapa vain ”Mitkä kotihommat jättäisit suosiolla tekemättä?” Tähän pelaaja tokaisee, että jos hän saisi valita, niistä kaikki jäisivät tekemättä, erityisesti pölyjen pyyhkiminen.¹²⁹

Aikaan perheen ja lasten kanssa kiekkoyhteisöllä tuntuu kuitenkin olevan hieman innokkaampi suhtautuminen. Pelaajia ja valmentajia kuvataan usein perhekeskeisiksi, ja he myös tekevät tätä käsitystä kuvaavia valintoja. Vuonna 1994 Wayne Gretzky, maailman kaikkien aikojen parhaaksi kuvailtu kiekkoilija kertoo, ettei tule MM-kisoihin, koska hänen tyttärensä leikkikoulu menee sen edelle.¹³⁰ Usein korostetaan myös sitä, että perheen viihtyminen ja hyvinvointi uudessa paikassa vaikuttaa sopimuspäätösten tekemiseen. Myös

¹²⁵ *Jääkiekkolehti* 6/2000, 42.

¹²⁶ *Jääkiekkolehti* 2/1996, 64.

¹²⁷ *Jääkiekkolehti* 2/1996, 64.

¹²⁸ *Jääkiekkolehti* 1/1995, 61.

¹²⁹ *Jääkiekkolehti* 2/2000, 23

¹³⁰ *Jääkiekkolehti* 4/1994, 38.

koti-ikävästä puhutaan. Aihe nousee esiin muun muassa silloin, kun on siirrytty pelaamaan ulkomaille tai silloin, kun perhe ja puoliso ovat jääneet toiselle paikkakunnalle Suomen rajojen sisällä.¹³¹ Tällainen perhekeskeisyys ei ennen 1990-lukua ollut osa suomalaisen miesurheilijan eikä erityisesti jääkiekkoilijan kuvaa, mutta Teemu Selänteen menestyksen ja suosion myötä tilanne muuttui. Selänne esiintyi mediassa ei ainoastaan taitavana jääkiekkoilijana vaan myös perhekeskeisenä, puheliaana ja samalla miehekkäänä henkilönä.¹³²

Perhekeskeisyyden ideaali ei kuitenkaan tarkoita, että se olisi siirtynyt käytäntöön ja merkittävästi siirtänyt todellista kodeissa tapahtuvaa kasvatustyötä pois naisilta. Leena Harkimolta, Jokerien silloiselta toimitusjohtajalta ja Hjallis Harkimon vaimolta, kysytään ensin, millainen isä heidän pojallaan on. Leena vastaa, että ”Hjallis on ihan okei isä. Hän luulee viettävänsä aikaa perheensä kanssa. Todellisuudessa kotona ollessaan hän makaa sohvalla.”¹³³ Myöhemmin haastattelussa hän sanoo suoraan, että äiti on vastuussa lasten kasvatuksesta.¹³⁴ Toisinaan lasten kasvatuksen ja kotitöiden jako on kuitenkin myös toisin päin. Nämä tapaukset ovat *Jääkiekkolehdestä* harvassa, mutta yhdeksi merkittäväksi esimerkiksi nousee Tytti Isohookana-Asunmaa, pitkäaikainen kansanedustaja ja Suomen kulttuuriministeri vuosilta 1991–1995. Ministeriltä kysytään vuonna 1994 julkaistussa haastattelussa, miten hänen perheensä pärjää viikot ilman äitiä. Isohookana-Asunmaa kertoo, että hänen miehensä ”laittaa ruokaa, käy kaupassa ja imuroikin – pyytämättä”.¹³⁵

Kommentissa mielenkiintoista on erityisesti vastauksen viimeinen osa. Isohookana-Asunmaa haluaa nimenomaan korostaa miehensä itsenäisyyttä kodin ja arjen ylläpidon suhteen. Näin voi olla siksi, että hän haluaa antaa miehelleen tunnustusta niistä asioista, joita hän tekee heidän perheessään, tai ehkä siksi, että hän toivoo muiden miesten ottavan hänen miehestään oppia. Syy voi olla kuitenkin myös joku täysin muu, enkä halua sortua anakronismiin ja antaa nykyhetkestä käsin hänen kommentilleen päälle liimattua merkitystä. Isohookana-Asunmaa ei kuitenkaan ole ainoa työnsä puolesta *Jääkiekkolehteen* haastateltu nainen. Käsittelemieni vuosien aikana lehdessä ei ihmetellä naisten työssäkäyntiä, osittain ehkä siksi, että avioliitossa olleet naiset saivat Suomessa luvan mennä ansiotyöhön ilman aviomiehensä lupaa jo vuonna

¹³¹ Katso esim. *Jääkiekkolehti* 5/2000, 60, 62.

¹³² Leinonen 2014, 197.

¹³³ *Jääkiekkolehti* 4/1993 46–47.

¹³⁴ *Jääkiekkolehti* 4/1993 46–47.

¹³⁵ *Jääkiekkolehti* 1/1994, 26–27.

1919.¹³⁶ Naiset olivat lehden ensimmäisen numeron ilmestyessä olleet töissä kodin ulkopuolella, ainakin teoriassa, jo 74 vuotta. Sen sijaan *Jääkiekkolehdestä* ilmenee näkökulmia siitä, että työelämässäkin on vain tiettyjä rooleja, jotka koetaan naiselle sopiviksi ja näitä käsityksiä esittävät niin miehet kuin naisetkin.

Maailmanpolitiikan arkipäivää -osiossa vuonna 2000 *Jääkiekkolehdestä* ollaan sitä mieltä, että Suomi tarvitsisi seuraavaksi jääkiekkoilevan presidentin. Osio on humoristinen, ja siinä pohditaan hypoteettisesti eri jääkiekkohenkilöiden tapoja johtaa Suomea presidenttinä. Jutussa nimetään useita potentiaalisia vaihtoehtoja, mutta kaikista muistetaan mainita myös huonoja puolia. Esimerkiksi Saku Koivu nähdään johtajana, joka olisi ytimekäs, mutta jonka ”ilmaisuvauhdilla uudenvuodenpuhe kestäisi 35 sekuntia”.¹³⁷ Ensimmäiset mahdolliset naisvaihtoehdot mainitaan vasta aivan jutun loppupuolella: ”Marianne Ihalainen ja Anne Haanpää voisivat jakaa maamme äidin työn puoliksi. Marianne ottaisi vetovuoron Suomen hyökätessä ja Anne hoitaisi hommat, kun olisi puolustuksen aika.”¹³⁸ Vain naisehdokkaiden kohdalla presidenttiys yhdistetään vanhemmuuteen, miehiä ei kutsuta Suomen isiksi. Miesvaihtoehtojen kohdalla ei myöskään ehdoteta, että jotkut heistä jakaisivat tehtävän puoliksi. Yksi mahdollinen tulkintatapa on, että jutun kirjoittajat, jotka ovat toimituksen sukupuolijakauman perusteella todennäköisesti miehiä, eivät pidä naisia kykenevinä hoitamaan presidentin tehtävää yksin. Tämä on mielenkiintoista ottaen huomioon sen kontekstin, jossa juttu on julkaistu. Suomi valitsi keväällä 2000 tasavallan yhdennentoista presidentin. Toisella kierroksella valituksi tuli, ensimmäisenä naisena Suomessa, sosiaalidemokraattien Tarja Halonen.

Sukupuolten roolit työelämässä nousevat kuitenkin esiin myös tehtävissä, joilla ei ole suoraa merkitystä koko kansakunnan hyvinvoinnille. Vuonna 1994 Kirsi Leppämäki, SM-liigan pitkäaikainen toimistopäällikkö sanoo henkilökuvassaan, että ”edustaminen ja muu sellainen ovat miesten hommia”.¹³⁹ Leppämäellä on siis selvä kuva siitä, mitkä tehtävät kuuluvat tai eivät kuulu tietyille sukupuolille, ja hän luokittelee edustustehtävät miesten rooleihin. Perinteisesti miehet ovatkin olleet niitä, joille julkinen tila ja siihen liittyvät tehtävät kuuluivat. *Jääkiekkolehdestä* miesten työssäkäyntiä kiekkouran lisäksi voidaan melko vähän, mutta joitakin viittauksia kuitenkin löytyy siihen, mitä jääkiekkoilijat mahdollisesti

¹³⁶ Sosiaali- ja terveysministeriö, <https://stm.fi/suomi-on-sukupuolten-tasa-arvon-edellakavija>

¹³⁷ *Jääkiekkolehti* 1/2000, 17.

¹³⁸ *Jääkiekkolehti* 1/2000, 17.

¹³⁹ *Jääkiekkolehti* 8/1994, 55.

haluaisivat tai voisivat tehdä ammattiurheilu-uransa jälkeen. Viittauksia löytyy myös siihen, millaiset urat ovat tai eivät ole miehille sopivia.

Muutamaa kuukautta ennen Kirsi Leppämäen kommenttia Kari Jalonen kertoo henkilökuvassaan muun muassa siitä, kuinka kanssapelaajat kiusasivat häntä kaudella 1984–1985 kun hän sai siirron HIFK:n riveihin. Jutussa kerrotaan kaiken alkaneen jo ennen kautta: ”Stadilaispelaajat näkivät punaista, kun Jalonen ilmoitti yhdessä haastattelussa haluavansa lastentarhanopettajaksi. Pehmo-leima koettiin häpeäksi kovien miesten kovassa seurassa.”¹⁴⁰ Tapahtumasta oli sen kertomishetkellä kulunut jo kymmenen vuotta. Se on aika, jossa asenteet voivat muuttua merkittävästikin. Jo aiemmin esille nousseen Teemu Selänteen ammatiksi on listattu vuonna 1992 lastentarhanhoitaja, vaikka hän sai tuolloin suurinta koskaan liigapelaajalle maksettua palkkaa.¹⁴¹ En ole löytänyt tietoa siitä, että Selännettä olisi piikitelty tai kiusattu ammatinvalintansa perusteella. Vaikka lastentarhanopettajasta olisikin tullut Selänteen myötä jääkiekkoilijalle hyväksyttävämpi ammatti, Jalosen tapauksen tarkastelu on silti hyödyllistä. Siitä näemme, että jääkiekkoilijoiden tuli noudattaa maskuliinisuudelle määriteltyjä rajoja myös niin kutsutun siviilielämänsä puolella. Jos he eivät tehneet niin ja tieto tuli julkisuuteen, seurauksena saattoi olla esimerkiksi kiusaamista, jonka pelaaja muisti vielä pitkän ajan kuluttua.

Jääkiekkoilevien miesten urasuunnitelmista urheilun jälkeen puhutaan lehdessä muutenkin, mutta ei kovin usein. Jääkiekko mahdollisena ainoana ansaintakeinona ei *Jääkiekkolehden* ensimmäisen numeron ilmestyessä ollut vielä edes virallisesti todellisuutta. 1980-luvun alkupuolella SM-liigan hallitus suositteli, että pelaajille järjestettäisiin työ- tai opiskelupaikka.¹⁴² Vuoden 1992 jälkeen Jääkiekkoliiton julkaisema jokaisen kiekkokauden yhteen vetävä ja tärkeimmät tapahtumat ja pelaavat esittelevä *Jääkiekkokirja*¹⁴³ ei enää maininnut pelaajien siviiliammatteja, mutta pelaajien ja seuran välinen sopimus muuttui virallisesti työsopimukseksi vasta 1995.¹⁴⁴ Urheilijoiden elämää ja uraa huippu-urheilun loputtua on myös tutkittu paljon. Erityisen huomion kohteeksi on noussut urheilijoiden uran jälkeinen päihteiden käyttö ja tätä keskustelua on käyty myös suomalaisen jääkiekon kontekstissa, niin tutkimuksessa kuin kiekkoilijoiden elämänkerroissakin.

¹⁴⁰ *Jääkiekkolehti* 1/1994, 18–19.

¹⁴¹ Lavikainen 2018, 204.

¹⁴² Lavikainen 2018, 203.

¹⁴³ Kauden 2022–2023 Jääkiekkokirja oli järjestyksessään 63.

¹⁴⁴ Lavikainen 2018, 204–205.

Jääkiekkolehdessä vuonna 2000 Jani Niko, pelaaja, jonka ura kiekkoilijana oli tähän asti ollut loukkaantumisten värittäjä, kertoo opiskelevansa jääkiekon ohella taloustiedettä. Hän kiittelee Helsingissä sijaitsevaa liiketalouden ammattikorkeakoulua joustavuudesta, joka on antanut hänen jatkaa opintoja myös, kun peliura vei hänet Ruotsiin. ”Kiekkouran jälkeen ei ole kiva pudota tyhjän päälle. Ja hyvinkin alkanut ura voi päättyä loukkaantumiseen. Taloustieteiden lukeminen kiinnostaa ja sen voi hyvin yhdistää jääkiekkobisnekseen.”¹⁴⁵ Jutussa ei kerrota, että Niko olisi joutunut silmätikuksi tai että häntä olisi kiusattu taloustieteen opintoihinsa liittyen. Taloustiede ja sen mahdollistamat uravaihtoehdot nähdään siis ainakin tässä tapauksessa jääkiekkoilijan maskuliinisuuteen sopivana. Yleisiä uran jatkamisen suunnitelmia ovat myös valmennustehtävät. Monet *Jääkiekkolehdessä* haastatellut valmentajat ovat olleet aiemmin itse kiekkoilijoita; ilmiö, joka on yleinen muissakin urheilulajeissa. Kaikki kiekkoilijat eivät kuitenkaan ole varautuneet tulevaisuuteensa tai ajatelleet sitä sen enempää. Vuonna 2000 toiselta pelaajalta kysytään, mitä hän aikoo tehdä kiekkouransa jälkeen. Vastaus on selvääkin selvempi: ”Siitä ei ole harmainta aavistusta.”¹⁴⁶

Tärkeäksi tekijäksi siinä, kuinka sukupuolet (ja erityisesti naiset) esitetään *Jääkiekkolehdessä*, nousee yksittäisten lehteen kirjoittaneiden henkilöiden vaikutus. Erityisen huomion kohteeksi lehtiä lukiessani nousi Kaarina Suonperä (1941–2022), tapakouluttaja ja televisiojuontaja, joka ehti kirjoittaa myös *Jääkiekkolehteen*. Suonperän menehtymisen jälkeen *Iltalehdessä* julkaistussa artikkelissa kerrotaan, että ”Suonperä ei arastellut ilmaista mielipiteitään mediassa. Hänet muistetaan rohkeista sanoistaan, jotka aiheuttivat monenlaisia tunteita sekä arvosteluiden kohteena olleissa henkilöissä että muissa ihmisissä”.¹⁴⁷ *Jääkiekkolehti* ei ollut Suonperälle poikkeus, hänen henkilökohtaiset mielipiteensä paistavat läpi lähes jokaisesta hänen kirjoittamastaan jutusta.

Suonperällä oli pitkään lehdessä myös oma palsta, joka kantoi nimeä Paitsio. Palstalla raportoitiiin pääsääntöisesti jääkiekkoliitännäisten henkilöiden sosiaalisesta elämästä, yleensä kuvien ja niiden yhteydessä olevien tekstilaatikoiden muodossa. Kyseisen palstan todellista lukijasuosiota on tietenkin vaikea arvioida, mutta yksi lukija ilmaisee mielipiteensä vuonna 2001. 65 Jatkoaika -sivuston keskustelupalstalta löytyy keskustelu, jossa nimimerkki ”sampo” haluaa kuulla muiden mielipiteitä Suomen jääkiekkolehdistä. Yksi ketjuun

¹⁴⁵ *Jääkiekkolehti* 1/2000, 66.

¹⁴⁶ *Jääkiekkolehti* 6/2000, 15.

¹⁴⁷ Karoliina Simoinen, Tapakouluttaja Kaarina Suonperä eli värikkään elämän – tragedia 50 vuotta sitten oli romahduttaa rautaisen naisen, *Iltalehti* 26.7.2022.

vastanneista, nimimerkki ”Habby”, esittää oman mielipiteensä kolmesta eri lehdestä, ja mainitsee erikseen *Jääkiekkolehden* kohdalla, että ”onneksi sentään Kaarina Suonperän palsta on poistettu”.¹⁴⁸ Suonperä kirjoitti *Jääkiekkolehden* yhteensä kuuden vuoden ajan vuosina 1993–1998.

Erytiseen asemaan tutkielmassani Suonperä nousee muutamastakin eri syystä; hän oli pitkään ainut *Jääkiekkolehden* toimituksessa työskentelevä nainen, mutta sitäkin tärkeämpää on se, miten vahvasti hänen tapansa kirjoittaa poikkeaa lehden muista toimittajista. Vuoteen 1999 asti lähes kaikki haastattelut ja henkilökuvat naisista, jotka eivät itse pelaa jääkiekkoa vaan joista kirjoitetaan jossain muussa roolissa, ovat Suonperän kirjoittamia. Tähän listaan kuuluu myös aiemmin mainittu kulttuuriministeri Isohookana-Asunmaan haastattelu, josta käy hieman yllättäenkin selväksi Suonperän kiekkofanitus, kun tämä grillaa ministeriä kaikista niistä tavoista, joilla kokee kulttuurin arvostuksen menevän Suomessa urheilun arvostuksen edelle.¹⁴⁹ Jos verrataan Suonperän naisista kirjoittamia juttuja muiden toimitusten jäsenten jääkiekkoilevia naisia koskevaan raportointiin, on Suonperän jutuissa havaittavissa lähes sukupuolirooleja korostava sävy. Siinä, missä jääkiekkoilevista naisista raportoidessa *Jääkiekkolehden* toimittajat pyrkivät jatkuvasti kohti neutraalimpaa ja ainoastaan kiekkosaavutuksiin keskittyvämpää tyyliä kirjoittaa, korostaa Suonperä nimenomaan naiseutta ja siihen liittyviä asioita lähes kaikissa mahdollisissa asiayhteyksissä.

Kaukalon laidalla -osiossa Suonperän haastattelussa on kirurgi ja naisten jääkiekkomaajoukkueen lääkäri Riitta Fagerholm. Juttu alkaa näin:

Tohtori Riitta Fagerholmilla on monta roolia. Hän on miehensä Clausin vaimo, aikuisen lapsensa Annan äiti, isoäiti pienelle tyttärenpojalleen Tuomakselle ja 3-vuotiaan labradori-Toffon matte.

Virka-aikanaan hän on kirurgi, suppeana erikoisalana lastenkirurgia. Eikä vieläkään ansiolista riitä. Tohtori Fagerholm on myös naisten jääkiekkomaajoukkueen lääkäri.¹⁵⁰

Suonperä on kokenut juttua kirjoittaessaan, että Fagerholmin ansiolistan kärkeen kuuluu kaikki ne asiat, joita hän on naisena, äitinä ja vaimona ja mainitsee vasta viimeiseksi sen tekijän, jonka takia Fagerholmia ylipäänsä haastatellaan *Jääkiekkolehden*. Tämä antaa vahvan kuvan siitä, että Suonperä ei arvosta Fagerholmin uran saavutuksia niin korkealle kuin tämän

¹⁴⁸ Nimimerkki Habby, Jatkoajan keskustelupalsta, 2001.

¹⁴⁹ *Jääkiekkolehti* 1/1994, 26–27. Suonperä esimerkiksi tiedustelee, miksi oopperassa on Italiassa valmistetut tuolit ja vihjaa, että esimerkiksi Oulun kaupunginteatterin toimintaa ei pitäisi tukea valtion toimesta.

¹⁵⁰ *Jääkiekkolehti* 8/1996, 73.

muuta rooleja. Lähes jokainen Fagerholmilta kysytty kysymys on myös sukupuoliroolien ja stereotyyppien värittämä. Jutussa kysytään esimerkiksi siitä, esiintyykö naisten kesken kateutta, miten paljon pukeutuminen merkitsee naisurheilijoille ja myös ”pysyvätkö tyttöjen ja naisten rasvaprosentit järjestyksessä”.¹⁵¹ Miesurheilijoiden fyysiset mitat esitellään usein heidän henkilökuviensa tai pelaajastatistiikkansa yhteydessä, mutta puhetta jostain tietystä ominaisuudesta ja sen kurissapidosta en ole lehdessä havainnut.

Myöskään miehet eivät ole turvassa *Jääkiekkolehden* toimittajien asenteilta. Heistä kirjoitetuissa jutuissa ja heidän haastatteluissaan näkyvät toimittajien omat oletukset siitä, millaisia juttujen kohteet ovat, niin jäällä kuin sen ulkopuolella. Miehillä kysyttävät kysymykset esimerkiksi 99 kysymystä -juttusarjassa tai henkilökuviissa ovat usein hypermaskuliinisuuden odotuksella ladattuja. Pelkästään Timo Peltomaan haastattelussa vuonna 2000 *Jääkiekkolehden* toimittajan oletuksista löytyy useita esimerkkejä. Haastattelija olettaa Peltomaan ajavan ylinopeutta tämän ajaessa Valkeakosken ja Tampereen väliä, luottaa Peltomaan osaavan korjata auton sillä kysyy tältä, onko se hänen mielestään vaikeampaa kuin maalinteko, ja tiedustelee myös kenen liigapelaajan kanssa Peltomaa ei haluaisi joutua käsirysyyn.¹⁵² Maskuliinisuuden ihanteet ja käsitykset ovat niin syvällä *Jääkiekkolehdessä*, että haastateltavien miesten olisi pitänyt olla poikkeuksellisen rohkeita edelläkävijöitä haastaakseen niitä tai edes vastatakseen kysymyksiin näiden raamien ulkopuolisella tavalla.

Jääkiekkolehdestä löydetty, jääkiekon ulkopuoliseen elämään jollain tavalla viittaavat sukupuoliroolit vastaavat melko pitkälti perinteisen länsimaisen yhteiskunnan oletusarvoja. Naisten tehtävänä on pitkälti tukea miehiään heidän urheilu-urallaan sekä hoitaa kodin askareet ja lasten kasvatus. Lehdessä ei kuitenkaan suoraan ilmaista mielipiteitä naisten täydellisen kotiin jäämisen puolesta, eli naisten työssäkäyntiä kodin ulkopuolella ei esitetä itsessään negatiivisena asiana, ainakaan jos kyseinen työ ei nouse tukiroolin esteeksi. Lehdessä esitetään kuitenkin selviä mielipiteitä siitä, että jotkin tehtävät katsotaan naisille sopivimmaksi kuin toiset. Miesten työ nähdään *Jääkiekkolehdessä* luonnollisesti huippu-urheiluun keskittyvästä näkökulmasta, mutta pelaajien uravalintojen urheilun jälkeen tai sen aikana oletettiin jatkavan samaa, maskuliiniselle ja rehdille suomalaismiehelle sopivaa linjaa.

1990-luvun aikana suomalainen jääkiekkomaskuliinisuus alkoi pitää sisällään selvästi enemmän perhekeskeisyyttä korostavia piirteitä, ja tämä näkyy myös *Jääkiekkolehdessä*.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² *Jääkiekkolehti* 1/2001, 74–75.

Perheiden sisäinen roolijako tuntuu kuitenkin olevan melko selvä: naiset hoitavat lapset ja kotityöt. Isien kuuluu olla rakastavia ja arvostaa perhettään, mutta arjen pyörittäminen kuuluu pääsääntöisesti puolisoille. Kumpikaan sukupuoli ei ole turvassa *Jääkiekkolehden* toimittajien ennakko-oletuksilta, mutta erityisesti naisten roolien kuvaus näin konservatiivisesti on pitkälti yhden henkilön käsissä. Uskon, että käsittelemäni teemat olisivat havaittavissa *Jääkiekkolehdessä* myös, jos juttujen kirjoittaja olisi ollut joku muu, mutta Suonperän oman ajatusmaailman vaikutusta ei voi kiistää.

4 Loppuluku

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut sukupuolirooleja suomalaisessa *Jääkiekkolehdessä* vuosina 1993–2003. Lehti oli aikanaan innovatiivinen jääkiekkoutisten välittäjä, jolla oli kuukaudessa parhaimmillaan noin 200 000 lukijaa. Jääkiekkoon liittyvien teemojen lisäksi lehti tuli kuitenkin välittäneeksi myös käsityksiä sukupuolirooleista, monesta eri näkökulmasta. Aloitin ensin hahmottelemalla niitä jääkiekkokulttuurille ominaisia piirteitä, joita lehdestä oli löydettävissä käsittelemäni kymmenen vuoden ajanjaksolla. Jääkiekkokulttuuri on itseasiassa vain yläkäsite sen alta löytyville erilaisille alakulttuureille, mutta jääkiekkokulttuurin piiriin kuuluu esimerkiksi lajille ominainen fyysisyys ja loukkaantumisten normaalius, tavat toimia joukkueessa sekä alkoholin vahva näkyvyys. Myös kannatuskulttuuri, niin paikallisten joukkueiden kuin maajoukkueenkin, sisältyy jääkiekkokulttuuriin.

Siirryin sitten tarkastelemaan sitä, millä tavoilla jääkiekkokulttuuri on sukupuolittunut ja miten se ilmenee alkuperäisaineistossani. Sukupuoliroolit ovat lajin alkuvaiheista asti olleet osa jääkiekkoa ja sen kulttuuria, sillä lajia pidettiin pitkään täysin naisille sopimattomana. Kaikki eivät olleet muuttaneet mielipidettään asiasta vielä 1990-luvullakaan, joukossa esimerkiksi kulttuuriministeri, jonka mielestä jääkiekko on ”vähän liian ronskia hommaa naisille”.¹⁵³ Naisten jääkiekko on kärsinyt koko olemassaolonsa ajan arvostuksen puutteesta. Käytännössä se on ilmennyt esimerkiksi pienempänä mediahuomiona ja sponsorien sekä muun taloudellisen tuen puutteena. *Jääkiekkolehdestä* haastatellut naiskiekkoilijat olivat hyvin tietoisia omasta altavastaajan asemastaan ja puhuivat naisten kiekon arvostuksen kasvun puolesta usein. Heidän miespuoliset valmentajansa tekivät samoin, eikä asia jäänyt huomiotta myöskään yleisönosastolla, jossa kirjoitettiin asian puolesta useammin kuin kerran.

Naiskiekkoilijat kohtaavat myös naiseuttaan kyseenalaistavia kommentteja (heidät leimataan usein poikatyöiksi), häirintää ja heidän seksuaalisuuteensa liittyviä ennakkoluuloja. Jääkiekon piirissä naiset eivät kuitenkaan ole ainoita, jotka törmäävät sukupuoliroolituksen rajoihin. Jääkiekkokulttuurissa vallitseva hegemoninen maskuliinisuus on äijämäistä, sankaruutta, kovuutta ja heteroutta korostavaa, ja muotista poikkeavista henkilöistä käytettiin diskurssia, joka haastoi heidän maskuliinisuuttaan. *Jääkiekkolehden* toimittajatkin olettavat usein miesten olevan suorastaan hypermaskuliinisia, mutta roolin aiheuttamista varjopuolista

¹⁵³ *Jääkiekkolehti* 1/1994, 26–27. Kyseinen lainaus oli nostettu juttuun kuvatekstiksi.

kuten seksuaalisesta väkivallasta tai päihdeongelmista ei juuri puhuta, ainakaan ennen vuosisadan vaihdetta. 1990-luvulla kiekkomenestykseen ja suosioon noussut Teemu Selänne loi kuitenkin tilaa myös uudelleenlaiselle kiekkomiehelle, joka oli ennen kaikkea perhekeskeinen.

Omistin kokonaisen alaluvun suomalaisen jääkiekon fyysisyyden ja aggressiivisuuden tarkastelulle, sillä teema nousee esiin lukemattomilla eri tavoilla *Jääkiekkolehdessä* ja on oleellisesti sidoksissa hypermaskuliinisen jääkiekkoilijan ideaaliin. Aggressio ja jopa väkivalta nähtiin tarkastellulla ajanjaksolla täysin luonnollisena osana peliä, aina siihen asti, kunnes jäälle luistelivat naiset, jotka pelaavat eri säännöillä. *Jääkiekkolehdessä* osallistutaan myös keskusteluun siitä, miten naiskiekon eri sääntöihin tulisi suhtautua, vaikka lehti ei juurikaan tietoisesti tuo esiin naispelaajien aggressiivisuutta tai pelin fyysisyyttä.

Mieskiekkoilijoiden kohdalla pohditaan esimerkiksi sitä, kuinka hyviä heistä olisi voinut tulla, jos he vain olisivat pelanneet aggressiivisemmin sekä kerrotaan pelaajista, joiden ainoa rooli jäällä oli toimia poliisina eli pelotella ja tapella vastustajajoukkueen pelaajien kanssa.

Aikaperspektiivistä fyysisen kontaktin ottamisen rooli ja aggressiivisuus nousee esiin jatkuvasti vahvemmin mitä lähemmäs vuotta 2003 edetään, vaikka erityisistä poliisipelaajista ei enää puhuta samalla tavalla kuin kymmenen vuotta aiemmin. Tappelemista aletaan odottaa ihan jokaiselta joukkueen jäseneltä, ja jos he eivät niin tee, se muistetaan mainita heidän pelaajaprofiilinsa yhteydessä.

Suomalainen jääkiekko on tästä aggressiivisuuden kasvusta huolimatta silti edelleen taitopainotteisempaa kuin Pohjois-Amerikassa pelattava kiekko. NHL:ssä pelaamisen nousu kaikkien jääkiekkonuorten suurimmaksi haaveeksi on osittain vaikuttanut siihen, että Suomen ja muidenkin Euroopan maiden peli on muuttunut fyysisemmäksi. Euroopasta Atlantin toiselle puolelle lähteneet pelaajat ovat joskus myös joutuneet kohtaamaan sen realiteetin, että kotona hyväksytyt jääkiekkomaskuliinisuus ei enää riittänytään uudessa joukkueessa ja ainoa tapa todistaa ennakkoluulot vääriksi oli asettaa itsensä ”tulilinjalle”, ottaa iskuja ja loukkaantua joukkueen eteen kerta toisensa jälkeen. Hegemoninen maskuliinisuus on siis erilaista eri paikoissa ja muista kulttuureista tulevien pitää tehdä töitä maskuliinisuuskuvien yhteensovittamiseksi, niin henkisesti tasolla kuin joskus fyysisestikin.

Jääkiekkolehden kattavan kiekkoraportoinnin sekaan eksyi väistämättä myös ajatuksia ja näkemyksiä, jotka liittyivät kiekkomaailman ulkopuoliseen todellisuuteen. Tähän listaan laskin kuuluvaksi esimerkiksi käsitykset rooleista perheen sisällä ja kodin piiriin liittyvien tehtävien hoitamisesta sekä sukupuolten roolien eroista työelämässä. Kodin asioista ja lasten

kasvatuksesta huolehtivat lehden mukaan, aivan muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, naiset. Miehet suhtautuivat perinteisiin kotitöihin lueteltuihin asioihin joko pahoitellen oman osallisuutensa vähyyttä tai myöntäen suoraan niiden olevan naispuolisen kumppanin vastuulla. Ne naiset, jotka eivät olleet jääkiekkoilijoita, mutta joita *Jääkiekkolehteen* haastateltiin, esitettiin usein ainoastaan tukijoukkoina ja taustavaikuttajina. Myös hyvää tarkoittavat ja kumppaneitaan ylistävät kiekkoilijat osallistuivat tämän roolituksen toistamiseen.

Kodin ulkopuolisessa työelämässä näkyvät sukupuolittuneet roolit olivat myös näkyvillä *Jääkiekkolehdessä*. Miesten suhteen kyse oli usein ammattiuurheilun jälkeisestä ajasta ja erityisesti siitä, mitkä alat koettiin kiekkoilijoille sopiviksi. Naisten kohdalla ei enää keskusteltu siitä, oliko naisten sopivaa tehdä töitä kodin ulkopuolella vaan siitä, millaiset työt heille sopivat. Osa tukijan roolissa olleista naisista puhuivat avoimesti siitä, että olivat joutuneet luopumaan omasta urastaan, kun taas osa, joita haastateltiin nimenomaan ammattinsa takia, pitivät esimerkiksi edustustehtäviä vain miehille sopivina. Paikoin *Jääkiekkolehden* toimittajien omat näkemykset ja mielipiteet nousivat teksteistä täysin piilottelematta esiin.

Koska kyse on historian tutkielmasta, aikaperspektiivin ymmärtäminen on tärkeää. Valitsin tutkielmani toteutustavaksi temaattisen jaon kronologian sijaan, joten koen tärkeäksi vetää vielä yhteen sen, miten *Jääkiekkolehdessä* esitetyt sukupuoliroolit muuttuivat tai eivät muuttuneet käsittelemäni kymmenen vuoden aikana. 1990-luvun alkupuolen lehtiä leimaa tuohon aikaan suomalaisessa jääkiekossa vallinnut tietoisien ja innokkaan kehittymisen ilmapiiri. Suomi ei ollut vielä voittanut yhtäkään maailmanmestaruutta ja sen saavuttamiseksi nähtiin mahdollisuuksia joka paikassa, myös naisten kiekossa. *Jääkiekkolehti* raportoi alkutaipaleellaan naiskiekosta määrällisesti enemmän kuin 2000-luvun alussa, jolloin myös tukijoukoissa toimivien naisten haastattelut vähenevät. Naisten kiekon huomioimisen määrä lehdessä on suoraan yhteydessä erityisesti edustusjoukkueen saavuttamaan kansainväliseen menestykseen. Miesten kiekon media-arvoon kansainvälisellä urheilumenestyksellä ei tunnu olevan niin suurta merkitystä. Mieskiekkoilijoiden maailman kuvaus pysyy kymmenen vuotta pitkälti samanlaisena sankaruutta tavoittelevana, vahvana ja sisukkaana, mutta siihen tulee myös lisää ulottuvuuksia, kuten vapaampi tunteista puhuminen ja oletetun pelillisen aggressiivisuuden lisääntyminen.

Jääkiekkolehden sukupuolirooleihin liittyvät toistoteot ovat voineet myös konkreettisesti vaikuttaa lehtiä lukeneiden ihmisten käsityksiin sukupuolista. Lehdessä ei juurikaan esitetä todellisia ja toistuvia haasteita jääkiekkokulttuurissa tai sitä ympäröivässä laajemmassa yhteiskunnassa esiintyvälle käsityksille sukupuolista, joten sen vaikutus on jäänyt vallitsevia käsityksiä hyväksyväksi ja vahvistavaksi. Vaikka lehden sivuilla esitetään kannanottoja naiskiekon raportoinnin määrän lisäämiseksi, näin ei todellisuudessa tapahdu. Tämä toimii vahvistuksena joidenkin jääkiekkofanien ja toimijoiden käsityksille siitä, että naisten kiekolla ei ole niin suurta merkitystä eikä heidänkään tarvitse kiinnittää siihen huomiota.

Jääkiekkoileville nuorille *Jääkiekkolehti* toimi erinomaisena inspiraation lähteenä, mutta vahvisti samalla tietoisuutta siitä, että jääkiekkosankareiksi nousevat pääsääntöisesti vain miehet. Nämä olivat vain muutamia esimerkkejä siitä, miten lehden toistoteot ovat voineet vaikuttaa lukijakunnan käsityksiin sukupuolirooleista, sillä vaikutuksen tarkastelu vaatisi kokonaan oman tutkielmansa.

Tutkielmani onkin muutenkin vain pintaraapaisu *Jääkiekkolehtien* tarjoamaan tutkimusmateriaaliin, sillä lehteä on käytetty yleisesti tutkimuksen lähteenä vielä niin vähän. Jatkotutkimusta voisi tehdä esimerkiksi jatkamalla aikarajausta lehden viimeiseen numeroon asti eli vuoteen 2021. Näin pystyisi tekemään päätelmiä siitä, millainen lehden kuva sukupuolirooleista on koko sen olemassaolon ajan ja millaisia muutoksia siinä tapahtuu. Sukupuoliroolinäkökulmaa voisi helposti laajentaa koskemaan myös lehden kuvia, jotka olen rajannut täysin tämän tutkielman ulkopuolelle. Myös vertaileva tutkimus eri Suomen sisällä ilmestyneiden urheilulehtien tai esimerkiksi pohjoismaisten jääkiekon erikoislehtien kesken olisi varmasti hedelmällistä. Tutkimuksen kohteita *Jääkiekkolehti* tarjoilee myös sukupuoliroolien ulkopuolelta, sillä sitä voisi käyttää alkuperäislähteenä esimerkiksi suomalaisen alkoholikulttuurin ja urheilun historian tarkempaan tarkasteluun.

Kokonaisuutena tutkielmani on kattava muttei missään nimessä täydellinen katsaus sukupuolirooleihin *Jääkiekkolehdessä*. Suurimmaksi ongelmakseni muodostui kaksi asiaa: tutkimuksen ja teorian kuljettaminen omien päätelmieni mukana, sekä rakenteen epätasapainoisuus. En onnistunut sijoittamaan kaikkia haluamiani asioita ensimmäiseen käsittelylukuun, joten toiseen jäi kaksi hyvin erilaista osiota. Lisähaastetta prosessilleni toi se, ettei minulla itselläni ole minkäänlaista jääkiekkotaustaa. Osittain se oli positiivista, sillä pystyin tarkastelemaan jääkiekkokulttuuria lähes täysin ulkopuolelta. Osittain se tarkoitti sitä, ettei minulla ennestään ollut tietoa joistain ilmiöistä tai tapahtumista jonka sisäpiiriläinen olisi katsonut kuuluvan kiekkoilun yleistietoon.

Vaikka jääkiekon kielessä on tapahtunut paljon muutosta tutkielman julkaisuhetken mennessä, monet niistä teemoista, joita löytyi vuoden 1993 tai 2003 *Jääkiekkolehdistä* ovat edelleen ajankohtaisia. Naisten huippukiekko sai Suomessa vasta tänä vuonna (2024) ensimmäisen virallisen sponsorinsa eivätkä sääntöerot ole vielä kukaan muuttuneet. Miespelaajien on nykyään pakko käyttää visiiriä, mutta koko kasvot peittävää kehikkoa ympäröi pitkälti samanlainen machomaisuuden välittämä keskustelu kuin visiirin käyttöönottoa 2000-luvun alussa. Jääkiekko-ottelu on niitä harvoja paikkoja suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa on edelleen hyväksyttävää kannustaa kahta aikuista ihmistä lyömään toisiaan ja aloittamaan tappeluita. Jääkiekon piirissä vallitseva seksuaalisen hyväksikäytön vyyhdet ovat tulleet päivänvaloon toden teolla vasta vuonna 2017 sosiaalisen median ilmiöstä liikkeelle lähtenyt Me too -liikkeen myötä.

Samoin käsitys sukupuolirooleista on muuttunut. Harvemmin kuulee kenenkään julistavan jääkiekon olevan täysin sopimaton laji naisille tai että jääkiekkoilevien miesten puolisoiden ainoa tehtävä on jäädä kotiin kasvattamaan lapsia ja huolehtimaan pyykkäamisestä. Jääkiekkajoukkueet ovat alkaneet käyttää esimerkiksi sateenkaarteippiä mailoissaan osoittaakseen tukeaan seksuaalivähemmistöille ja tyttöjen junioritoimintaan on panostettu aiempaa päämäärätietoisemmin. Naisten saavutuksia voidaan arvostaa myös itsenäisinä, eivätkä ne automaattisesti yhdisty heidän rooleihinsa äiteinä tai vaimoina. Miehisen jääkiekkoilijan imagoon kuuluu oleellisesti aktiivisen perheenisän rooli ja esimerkiksi mielenterveysongelmista puhuminen on arkipäiväistymässä. Jääkiekkokulttuurissa tapahtunut muutos on esimerkki siitä, että hegemoninen maskuliinisuus ei ole kiveen hakattua vaan muuttuu ajan kuluessa. Nyt sopii enää toivoa, että jääkiekko pystyy karistamaan harteiltaan loputkin niistä hypermaskuliinisuuden piirteistä, jotka edelleen asettavat pelaavat naiset ja miehet eri asemaan ja altistavat miehet muun muassa vakaville loukkaantumisille ja mielenterveyden ongelmille.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Jääkiekkolehti, Tampere 1993–2003.

Sanomalehtien verkkoartikkelit ja muut internetlähteet

Harmanen, Jenni & Saarinen, Joska: Jääkiekon SM-liigapelaaja Topi Rönniä syytetään raiskauksesta. *Yle* 19.10.2023. Verkkoartikkeli <https://yle.fi/a/74-20056020>. Haettu 19.4.2024.

Halonen, Mika: Naisleijonien päävalmentaja yllättyi Ruotsin päätöksestä sallia taklaukset – myös ruotsalaisasiantuntijat eri linjoilla pelaajien kanssa. *Yle* 20.5.2022.

Verkkoartikkeli <https://yle.fi/a/3-12455765>. Haettu 22.2.2024.

Jatkoaika-sivuston keskustelupalstan keskustelu ”Jääkiekko lehdet...”

<https://keskustelu.jatkoaika.com/threads/j%C3%A4%C3%A4kiekko-lehdet.3224/>

Haettu 30.3.2024

Jääkiekon Naisten Liiga 40 vuotta. Verkkoartikkeli <https://www.leijonat.fi/index.php/historia-naistenliiga/naisten-liiga-40-vuotta>. Haettu 11.3.2024.

Moilanen, Mika: Jättiläisen kuolema. *Helsingin Sanomat* 9.12.2021. Verkkoartikkeli <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000008443070.html>. Haettu 6.2.2023.

Ojanperä, Sini: SM-liigakiekkoilija sai kahden vuoden vankeustuomion raiskauksesta. *Yle* 10.10.2023. Verkkoartikkeli <https://yle.fi/a/74-20054452> Haettu 1.3.2024. Haettu 1.3.2024.

Simoinen, Karoliina: Tapakouluttaja Kaarina Suonperä eli värikkään elämän – tragedia 50 vuotta sitten oli romahduttava rautaisen naisen. *Iltalehti* 26.7.2022. Verkkoartikkeli. <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/171a1a88-6d9b-45a3-9249-9e8448dd5a47> Haettu 30.3.2024.

Seppälä, Tommi: Viittä Kanadan huippujääkiekkoilijaa epäillään seksuaalirikoksesta – tästä järkyttävässä vyyhdissä on kyse. *Yle* 24.1.2024. Verkkoartikkeli <https://yle.fi/a/74-20071297>. Haettu 1.3.2024.

Sosiaali- ja terveysministeriö, <https://stm.fi/suomi-on-sukupuolten-tasa-arvon-edellakavija>

Tutkimuskirjallisuus

- Adams, Adi & Anderson, Eric & McCormack, Mark: Establishing and Challenging Masculinity: The Influence of Gendered Discourses in Organized Sport. *Journal of Language and Social Psychology* (29) 3/2010, 278-300.
- Ahlsved, Kaj: Laulavat Leijonat. *Kiekkokansa*. Toim. Benita Heiskanen, Hannu Salmi. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki 2015, 129–157.
- Alsarve, Daniel: Historicizing Machoism in Swedish Ice Hockey. *The International Journal of the History of Sport* 38:16, 2021, 1688–1709.
- Alsarve, Daniel: The Need for a Violence Prevention Programme in Ice Hockey: A Case Study on How Hegemonic Masculinity Supports and Challenges Violent Behaviour in Swedish Ice Hockey. *European sport management quarterly* (21) 2/2021, 218–236.
- Bem, Sandra Lipsitz: Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development: Raising Gender-Aschematic Children in a Gender-Schematic Society. *Journal of Women in Culture and Society* (8) 4/1983, 598–616.
- Butler, Judith: *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. 10th anniversary edition. Routledge, New York 1999.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W.: Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & society*. (19) 6/2005, 829–859.
- Fowler, Teresa Anne: Exposures of Hypermasculinity: Aesthetic Portrayals of Disengaged “Hockey Boys” in a Specialized Sports Academy. *Sociology of Sport Journal* 38/2021, 355–366.
- Heikkinen, Seppo: *Tasa-arvo kilpaurheilussa? Naisten kilpailujen vastustus ja puolustus Suomessa olympiavuosina 1920–1936*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, 2022.
- Jokisipilä, Markku: Heittopussista punakoneen kaatajaksi, amatöörikerhosta ammattilaisorganisaatioksi, vuodet 1965–1988. *Koko kansan Leijonat. Suomikiekon historia*. Toim. Markku Jokisipilä, Jouko Kokkonen, Kalle Rantala, Ossi Viita. Docendo, Jyväskylä 2018, 115–188.
- Kettunen, Rosa & Rakeva Paula: *Päihteiden käyttö ja päihdekasvatus urheilujoukkueissa. Muodostelmaluistelijoiden ja jääkiekkoilijoiden kokemuksia ja mielipiteitä*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, 2021.
- Kokkonen, Jouko: Tie talviseksi kuningaspeliksi. Vuodet 1945–1964. *Koko kansan Leijonat. Suomikiekon historia*. Toim. Markku Jokisipilä, Jouko Kokkonen, Kalle Rantala, Ossi Viita. Docendo, Jyväskylä 2018, 198–205.

- Kwan, Matthew & Bobko, Sarah & Faulkner, Guy & Donnelly, Peter & Cairney, John: Sport participation and alcohol and illicit drug use in adolescents and young adults: A systematic review of longitudinal studies. *Addictive behaviours* (39) 3/2014, 497–506.
- Latva, Otto: Kortti kiekkomaailmaan. *Kiekkokansa*. Toim. Benita Heiskanen, Hannu Salmi. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki 2015, 158–180.
- Lavikainen, Jouni: Ammatiksi jääkiekkoilija. *Koko kansan Leijonat. Suomikiekon historia*. Toim. Markku Jokisipilä, Jouko Kokkonen, Kalle Rantala, Ossi Viita. Docendo, Jyväskylä 2018, 198–205.
- Leinonen, Johanna: Miesten ja naisten lätkä. *Kiekkokansa*. Toim. Benita Heiskanen, Hannu Salmi. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki 2015, 181–209.
- Matthews, Christopher R. & Channon, Alex: 'It's Only Sport'-The Symbolic Neutralization of 'Violence.' *Symbolic interaction* (39) 4/2016, 557–576.
- McKay, Jim & Messner, Michael Allan & Sabo, Donald: Studying Sport, Men and Masculinities from Feminists Standpoints. *Masculinities, Gender Relations, and Sport*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2000, 1–11.
- McKay, Carly & Tufts, Raymond & Shaffer, Benjamin, et al: The epidemiology of professional ice hockey injuries: a prospective report of six NHL seasons. *British Journal of Sports Medicine* 48/2014, 57–62.
- Messner, Michael A. & Dunbar, Michele & Hunt, Darnell: The Televised Sports Manhood Formula. *Journal of Sport and Social Issues*, (24) 4/2000, 331–424.
- Mähkä, Rami: Urheilua ja kulttuuria. *Kiekkokansa*. Toim. Benita Heiskanen, Hannu Salmi. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki 2015, 102–128.
- Ornon, Greogry & Ziltener, Jean-Luc & Fritschy, Daniel & Menetrey, Jacques: Epidemiology of Injuries in Professional Ice Hockey: A Prospective Study over Seven Years. *Journal of experimental orthopaedics* (7) 1/2020, 87–87.
- Rantala, Kalle: Jääkiekon nousu ja uho. Vuodet 1989–2018. *Koko kansan Leijonat. Suomikiekon historia*. Toim. Markku Jokisipilä, Jouko Kokkonen, Kalle Rantala, Ossi Viita. Docendo, Jyväskylä 2018, 198–205.
- Ronkainen, Noora & Ryba, Tatiana: Is hockey just a game? Contesting meanings of the ice hockey life projects through a career-threatening injury. *Journal of Sports Sciences*, (35) 10/2017, 923–928.
- Rossi, Leena-Maija: Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. *Käsikirja sukupuoleen*, toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen. Vastapaino, Tampere 2010, 21–38.

- Theberge, Nancy: "It's part of the game." Physicality and the Production of Gender in Women's Hockey. *Gender & Society*, (11) 1/1997, 69–87.
- Tjønndal, Anne: NHL Heavyweights: Narratives of Violence and Masculinity in Ice Hockey. *Physical Culture and Sport*. (70) 1/2016, 55–68.
- Viita, Ossi: Suomi-kiekkon alkuvaiheet vuoteen 1944. *Koko kansan Leijonat. Suomikiekkon historia*. Toim. Markku Jokisipilä, Jouko Kokkonen, Kalle Rantala, Ossi Viita. Docendo, Jyväskylä 2018, 198–205.
- Weinstein, Marc D. & Smith, Michael D. & Wiesenthal, David L: Masculinity and Hockey Violence. *Sex roles* 33, 11–12/1995, 831–847.